

MAGDALENA SAKOWSKA

Decyzja doktora
Schefflera

Magdalena Sakowska

Decyzja doktora Schefflera

Magdalena Sakowska

Decyzja doktora Schefflera

Wałbrzych 2009

Redakcja językowa:
Edward Rutkowski

Skład komputerowy:
Piotr Boczarski

Projekt okładki:
Jacek Zych, dtp service

© Magdalena Sakowska, 2009

ISBN 978-83-88425-83-7

Wyd. I, format A5, ark. wyd. 3,5: ark. druk. 6,5 , papier offset 80

Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Angelusa Silesiusa,
ul. Zamkowa 4, 58-300 Wałbrzych, tel. 074 641 92 26,
e-mail: wydawnictwo@pwsz.com.pl

Druk: Remigraf Sp. z o.o.
ul. Ratuszowa 11, 03-450 Warszawa
tel. 022 614 32 10, email: biuro@remigraf.pl

Pamięci Roberta

WSTĘP

Dramat, oparty na wydarzeniu autentycznym z życia doktora Johanna Schefflera, nawiązuje do struktury moralitetu średniowiecznego, którego bohater, Każdy (Everyman, Jedermann, Homo), stając w obliczu śmierci (sytuacji krytycznej), musi dokonać wyboru pomiędzy propozycjami różnych personifikacji. Stoją one po stronie dobra lub zła, a ich celem jest zawrócenie bohatera z jego drogi – bądź wspieranie go w jej poszukiwaniach. W tle pojawiają się postacie anielskie i diabelskie, toczące walkę o duszę bohatera. Na konstrukcji moralitetu opiera się też w dużej mierze wielki romantyczny dramat metafizyczny, zarówno zachodni (*Faust* Johanna Wolfganga Goethego), jak i polski (*Dziady*, cz. III Adama Mickiewicza, *Kordian* Juliusza Słowackiego, *Nie-Boska komedia* Zygmunta Krasińskiego). Mamy tam do czynienia z elementami metafizycznymi, psychomacją, obecnością aniołów i diabłów, postaciami i zdarzeniami, które stawiają bohaterów w pewnych sytuacjach i zmuszają ich do dokonywania wyborów, a te z kolei przyczyniają się do ich duchowego rozwoju. Wybory błędne w dramacie metafizycznym, inaczej niż w moralitecie, mogą również mieć wpływ na ów rozwój, przysparzając bohaterowi doświadczenia i wiedzy o sobie samym. Faust, na przykład, dokonuje całej serii błędnych wyborów, które w efekcie przyczyniają się do jego udoskonalenia. Błądzi również Mefistofeles, który próbuje odgrywać rolę diabła z moralitetu, nie zdając sobie sprawy, że będzie wielkim oszukanym. Rzecz jasna, *Decyzja doktora Schefflera* jest utworem dużo skromniejszym w zamiarze i realizacji. Scheffler występuje tu jako człowiek w momencie krytycznym, który nagle odczuł ogromną i nagłą potrzebę duchowego rozwoju, ale nie wie, co go może poprowadzić w tym kierunku. Inaczej, wie, ale odczuwane przez niego wątpliwości i obawy materializują się w poczynaniach otaczających go ludzi, którzy bardziej lub mniej świadomie usiłują zepchnąć go z nowo obranej drogi.

Postacie z otoczenia Schefflera rzeczywiście mogły mieć wpływ na jego decyzję, niewątpliwie do nich należał Christoph Freytag, kapelan dworu księcia oleśnickiego, oraz zmarły pół roku wcześniej przyjaciel Schefflera, Abraham von Franckenberg. Co do pozostałych postaci, raczej stały się one reprezentantami pewnych postaw, zbliżonymi do moralitetowych personifikacji. Historia niewiele nam mówi o osobistych poglądach i upodobaniach Nicolasa Heringa, Johannes Dirixa, Jerzego Bocka czy Thomasa Brücknera. Wiemy tylko, że z Dirixem i Bockiem mogła łączyć Schefflera przyjaźń. Zatem literatura, jak zazwyczaj, wpisała swoje to i owo w puste przestrzenie między wierszami historii. Wiadomości historyczne zostały zaczerpnięte z następujących publikacji: Angelus Silesius, *Cherubinowy wędrowiec*, przeł. i opr. A. Lam, Dom Wydawniczy Elipsa, Opole-Warszawa 2003; J. Kosian, *Mistyka śląska. Mistrzowie duchowości śląskiej: Jakub Boehme, Anioł Ślązak, Daniel Czepko*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2001; A. Kozieł, *Angelus Silesius, Bernhard Rosa i Michael Willmann, czyli sztuka i mistyka na Śląsku w czasach baroku*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2006; „Przedziwna to rzecz jest, człowiek”. *Angelusa Silesiusa myśli o jedności świata*, pod red. C. Lipińskiego, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Angelusa Silesiusa, Wałbrzych 2005.

Niniejszy dramat powstał dzięki inspiracji pierwszego rektora, prof. dra hab. Czesława P. Dutki, który otoczył mnie życzliwą opieką i dał szansę pracy w wałbrzyskiej PWSZ. Chciałabym podziękować Mu za kilka lat wspólnej pracy. Dodatkowym źródłem zapału twórczego była postać patrona naszej uczelni – Angelusa Silesiusa. Dopiero po przeczytaniu biografii Anioła Ślązaka ze zdumieniem odkryłam, że jest między nami pewna paralela – jego wybory i ścieżki życiowe pokrywały się w dużej mierze z moimi (zamek w Oleśnicy, klasztor św. Macieja we Wrocławiu, Biblioteka Ossolineum, Krzeszów). Także decyzje patrona związane z jego pracą i życiem osobistym, nie zawsze łatwe, ale zgodne z wewnętrznym głosem, są mi bardzo bliskie.

OSOBY:

Johannes Scheffler – doktor nauk medycznych

Nicolas Hering – kupiec wrocławski, wuj Johanna i Christiana Schefflerów

Kurtyzana

Dzieweczka

Thomas Brückner – szwagier Schefflerów

Christian Scheffler – młodszy brat Johanna Schefflera

Johannes Dirix – sekretarz księcia Sylviusa

Christoph Freytag – duchowny protestancki

Tomas de Torquemada – inkwizytor hiszpański

Pokojowa

Drugi Johannes Scheffler

Magister Georgius Sabellicus Faustus Junior

Abraham von Franckenberg – szlachcic niemiecki

Dziennikarz

Marcin Luter

Tomasz z Akwinu

Bernhard Rosa – opat klasztoru w Krzeszowie

Reżyser

Autorka

Oświeceniowiec

Książę Sylvius Nimrod von Wittemberg – pan Oleśnicy

Księżna Maria Elisabeth – jego małżonka

Georg Seitel – duchowny protestancki

Jerzy Bock – duchowny protestancki

Mieszczka z dzieckiem

Dwaj Studenci

Anioł

Diabeł

Głos z pierwszego rzędu

Dworzanie, mieszczanie, gwardziści, służba

AKT PIERWSZY

SCENA I

Późny wieczór grudniowy 1652 roku. Doktor Scheffler siedzi sam w swoim gabinecie – renesansowe okno, wewnątrz oleśnickiego zamku. Dookoła próbówki, laboratorium chemiczne, waga medyczna, składniki do sporządzania leków, ściany zastawione półkami pełnymi starych zakurzonych foliałów, skrzynie wypełnione księgami i dokumentami. Za plecami doktora wisi portret księcia Sylwiusa Nimroda, подарowany przez tegoż księcia, w szerokiej złoconej ramie. Książę, w pełnej zbroi, lewą dłonią ujmując rękojeść swego rodowego miecza, a prawą dłoń zaciska na gałce ciężkiej drewnianej laski. Nad portretem duży metalowy krucyfiks. Prosty drewniany stół i trzy także krzesła. Czwarte niedaleko okna. Zydel przy samym oknie. Wielka drewniana rzeźbiona szafa, w niej książki. Nie ma żadnego zwierzęcia ani rośliny, ale za oknem kołyszą się gałązki czerwieniejącego bluszczu. Na wystyglým kominku nie płonie ogień. Pomieszczenie robi przygnębiające wrażenie, emanuje chłodem i – mimo wysilków doktora – zalatuje wilgocią. Jest od strony północnej, więc nigdy nie ma w nim słońca. Doktor nie przyznał się, że cierpi z powodu jego braku na zimową melancholię, bo nie chciał sprawiać przykrości swemu zwierzchnikowi. Na stole płonie siedem świec w srebrnym lichtarzu. Obok leżą dwie czaszki i stoi dzban wina. Z boku na stojaku kompletny ludzki szkielet. Po prawej i lewej stronie niewidocznie drzwi wejściowe. Doktor siedzi ze szklanką wina w dłoni i przygląda się martwej żabie zakonserwowanej w słoju.

SCHEFFLER

Wiem już chyba wszystko, co potrzeba, na temat przyrządzania i stosowania leków. Więcej wiedzieć będą doktorzy przyszłych pokoleń. Oby wysyłali na tamten świat mniej osób niż my. Wiedzieć za dużo, znaczy przyciągać do siebie, a nie rozdawać wokół. Nie chcę osiągnąć tak wysokiego poziomu.

Studiowałem pilnie i gorliwie, posuwając się naprzód z prędkością Pielgrzyma. Tego z Nowej Słupi. Dopóki oglądałem świat za pomocą rozumu, nic z niego nie rozumiałem. Teraz, kiedy rozumiem cokolwiek więcej, inni nie rozumieją tego, co chcę przekazać. Czuję się jak gołąb pocztowy w czterdziestym dniu Potopu.

Czasami wydaje mi się, że niektórzy wiedzą. Zakładają tajne związki, wdychają znacząco i mają tik nerwowy prawego albo lewego oka. To chyba nie dla mnie. Co powiem, jeśli ktoś zapyta mnie: „Doktorze Scheffler, czy widział pan Boga?”. Oczywiście, odpowiem, że nie widziałem, bo nie jest to możliwe. Ale powiem mu, że byłem w Bogu i że Bóg jest Światłem. Ciepłym kochającym światłem.

Mam wrażenie, że lepiej będzie, jeśli nikt nie zada mi podobnego pytania. I tak nie jestem w stanie nikogo tego nauczyć. Muszą szukać sami. Każdy z nas ma własnego Boga. Bardziej ortodoksyjnie – każdy z nas ma własną drogę do Boga. Dlatego niektórzy znajdują Go, idąc w zupełnie przeciwnym kierunku.

Rozgląda się

Nie nienawidzę tego miejsca. Zaakceptowałem je takim, jakie jest, i w ten sposób przekształciłem w ludzką siedzibę. Słyszałem, że książę nie znosi słonecznych pomieszczeń, więc dając mi to, sądził, że wyświadcza mi łaskę. Ta świadomość czyni tę norę znacznie jaśniejszą. I tak jest o niebo lepsza od mojej stacji w Padwie, gdzie nieczystości wylewane przez pomywaczki na górnych piętrach były jedynym ornamentem fasady. Niech sobie wygląda jak siedziba nadwornego czarnoksiężnika, który zamiast kryształowej kuli używa ludzkiej czaszki.

Spogląda na prawy górny róg pokoju

Mam nawet własnego pająka, który potrafi wytrzymać bez jedzenia czterdzieści i więcej dni, siedząc bez ruchu w samym środku swojej sieci i kontemplując.

Mina pastora Freytaga, kiedy odwiedził mnie któregoś dnia i zapytał, czemu hoduję to stworzenie. Powiedziałem mu, że ten pajęczak anachoreta nigdy nie opuszcza swej sieci, nie wydaje żadnych dźwięków i przypomina mi o Bogu. Pastor zamruczał niechętnie, że święty Franciszek był heretykiem i półpoganinem, a wtedy powiedziałem mu, że Bóg w samym centrum ogromnej trójwymiarowej pajęczyny nie przestaje wysyłać nam Miłości, która jest naszą życiową energią. Jeśli człowiek wyobrazi sobie te promienie jako świetliste nitki, całość będzie przypominać nieskończoną pajęczynę, której poprzeczne nitki to granice duchowych królestw. Pastor już więcej do mnie nie przyszedł. Szkoda.

Wstaje, przeciąga się, podchodzi do okna

Właśnie, jak się zdaje, mamy ostatni dzień przed pełnią. Najchętniej poszedłbym na spacer, ale dopiero z niego wróciłem. Odźwierny już i tak spogląda na mnie podejrzliwie. I zażywam za dużo waleriany, co w połączeniu z alkoholem może spowodować poważne zatrucie...

Przygląda się szybko

Co się z tobą dzieje, Scheffler? Jesteś jakiś szary na gębie. Może lektura? Ostatnio dopiero na czternastej stronie zorientowałem się, że czytam książkę, którą dwa dni temu odstawiłem na półkę. Wszystkie są jakoś do siebie podobne. Dwuwymiarowy, dwukolorowy, wystraszony świat. Chyba będziemy musieli sobie postawić diagnozę, doktorze.

Wraca na krzesło, siada i zakłada nogi na stół

Problem polega na tym, że ja już nie tęsknię, nie gonię, nie ścigam, nie pragnę – albo raczej tęsknię, gonię, ścigam, pragnę przez chwilę, potem chwytam, potem prawda ucieka dalej, wciąż dalej, a ja gnamię ją przez kamieniste codzienne doliny, wiedząc, że w ten prosty sposób rosnę, jak rośnie drzewo, które nieustannie ściga światło, a korzeniami tkwi w ziemi. Ono nie jest tego świadome i ja, kiedy sobie to uświadomię, na chwilę z wrażenia przestaję rosnać. Ale coś jest nie tak. Coś mi umyka.

Co?

Słychać pukanie do drzwi

Kto tam?

Cisza. Doktor podchodzi do drzwi i otwiera je

Doktor nie puścił, ale drzwi puściły?¹ Czyżby w tym zamku mieszkał jakiś wymagający pomocy medycznej duch?

Zamyka drzwi i wraca do krzesła

---

¹ J. Kochanowski, *Fraszki. Pieśni, Treny*, Kraków 2004, s. 15.

Dziwne. Wiem teraz o sobie coś, czego jeszcze przed chwilą nie wiedziałem. Dokładniej – wiem, co uczynić jutro rano.

Do pokoju wchodzi z boków sceny dwie postacie. Anioł zajmuje miejsce przy oknie i zaczyna się modlić – od tej pory pozostanie w modlitwie. Diabeł siada na podłodze z przodu sceny, opiera się plecami o regał, wyciąga ze skrzyni jakąś książkę i zaczyna ją czytać. Po dłuższej chwili słychać pukanie i do pokoju wchodzi Nicolas Hering w paradnym stroju zamożnego kupca.

HERING

Chodzi gniewnie po pokoju, wyciera kurz z półki, ociera palce o nogawicę

Znowu tu ślęczysz? Mówiłem, nie idź na lekarza. Wiem, że Thomas załatwił ci tę posadę, ale łaska pańska na pstrym koniu jeździ. Kto mi to powiedział – zaraz – że książę miał przedtem medyka. Niejaki Georgius Rumbaum. Mówili, że wyjechał, he he. Nie przyśle ci listu z pozdrowieniami, bo jest twoim sąsiadem. Mówili, że książę wyszedł kiedyś z jego, to znaczy twojej, komnaty, cały siny z rumianymi plamami na twarzy, a to mu się ostatnio przytrafiło, kiedy jego ukochany ogar wściekł się i pogryzł mu żonę. Mówili też, choć wtedy nie mogłem zbyt dobrze słyszeć – w karczmie, straszny gwar – że to księżna w ostatniej chwili wyprosiła skazańca od szafotu, a kat już stał z toporem. Popatrz, co wieczór w zachodniej wieży, takie bardzo blade światło jednej świecy. Pytałem: „Chyba nie chciał otruć mu ciotki, co?” A stary Grosser zażartował: „Nie, podobno dostał jeszcze lepszą posadę”. Ale to mi się wydawało niedorzeczne i słuchaj, co mi kiedyś powiedzieli w ratuszu...

SCHEFFLER

Z pewnymi oznakami zaniepokojenia

Wuju, plotka to dziwne zwierzę. Od tyłu je widać, z przodu nie.

HERING

Obrażony

To nic nie powiem, sam się rozpytuj, kiedyś taki mądry! Na twoim miejscu przynajmniej wykorzystałbym to, co mam teraz. Oszczędź ile się da i zainwestuj

w sukienników, oni bogacą się najszybciej. Masz przecież na utrzymaniu brata, który nigdy na siebie nie zarobi – czy myślisz, że ja będę żył wiecznie? Otwórz jeszcze jedną prywatną praktykę, książe jest łaskawy, póki się go czymś nie rozdrażni, on zrozumie.

SCHEFFLER

Skoro mi płaci, mój czas należy do niego.

HERING

Ale twoje pieniądze nie! Książe na pewno cię zrozumie. Pamiętaj, czego uczą teraz po kościołach – Pan Bóg kazał się bogacić! Wyrzuca cię z nieba, jeśli dostaniesz pięć denarów i nie przyniesiesz dziesięciu!

SCHEFFLER

Wuju, czy naprawdę myślisz, że niebo to kantor bankierski?

HERING

Gestykulując obiema rękami

Nawet jeśli nie, to żyjesz już dość długo, by się zorientować, że ziemia to kantor bankierski! Nie masz grosza, nie ma cię! Ale ty zawsze byłeś fujara. Od dziecka. Zobacz, jakie miny ludzie robią, kiedy mijasz ich w tej wytartej kurcie!

SCHEFFLER

Dobry Pan Bóg nie umieścił człowiekowi oczu na plecach...

HERING

Jakbyś się lepiej ubrał, w pas by ci się kłaniali!

SCHEFFLER

Ale bym wiedział, że nie mnie, tylko jedwabiom i brokatom.

HERING

Nie przegadam cię, ale pieniądz cię przegada. On każdego pokona. Każdy do niego wraca, jak do starej kochanki. Zejdź z tej wieży i posłuchaj, o czym ludzie mówią. Nie mówiliby, gdyby to nie było ważne, co? O zarobku, o dziennym utargu, o procencie, o podwyżkach, o oszczędnościach, o lichwie – o długach. Pieniądz to mściwe bóstwo. Zlekceważ go, to cię jak Łazarza psy zjedzą na ulicy!

Scheffler zagląda do żelaznej kasetki na stole i zaczyna w niej grzebać

HERING

Czy zauważyłeś, że ludzie milkną, kiedy wchodzisz do jakiegoś pomieszczenia? Pieniądze rozwiązałyby im język. Czy zdarzyło ci się sterczeć w przedsionku kościoła i nie widzieć nawet krzyża nad głównym ołtarzem? Gawiedź rozstąpiła by się, gdybyś idąc podzwaniał pełną sakiewką. Widzę, że popijasz tu samotnie. Pieniądze zapewniłyby ci zawsze wesołe towarzystwo. Posiadanie wymusza szacunek. Pomyśl, ile byłbyś w stanie wtedy zrobić? Ile ze swoich górnolotnych pomysłów wprowadzić w czyn? Teraz tylko siedzisz tu – i marzysz między czaszką a retortą. Jeśli coś potrafi odmienić życie człowieka – to jest to szlachetna sztuka zarabiania pieniędzy!

SCHEFFLER

Drocząc się

Bardziej mnie interesuje szlachetna sztuka rozdawania pieniędzy. Tego nigdzie nie uczą.

HERING

Skończysz w przytułku dla żebraków, mówię ci!

Scheffler w trakcie perory wuja wyciąga ze skrzyni sakiewkę i wręcza mu.

HERING

Siadając, z ciężkim westchnieniem

Mówili, żeś jasnowidz – i racja, wiesz, po co przyszedłem.

SCHEFFLER

Nie. Rok temu był wuj u mnie z tymi samymi zarzutami.

HERING

Zrywając się i zмирzając do drzwi

Oddam po nowym roku, jak tylko dotrą wozy z Gdańska!

Wychodzi. Scheffler kręci głową i zaczyna się śmiać. Potem poważnie, wstaje i powoli podchodzi do okna. Wygląda przez dłuższą chwilę.

SCHEFFLER

I rzeczywiście, jest.

GŁOS Z PIERWSZEGO RZĘDU

Co?

DIABEŁ

Nie odrywając wzroku od książki

Światło w zachodniej wieży.

SCENA II

Wchodzi Kurtyzana we włoskiej sukni, z wysoko uplecioną fryzurą, podzwaniając klejnotami, rozsiewając woń perfum.

KURTYZANA

Czytam w twoich myślach. W chwili, kiedy tu weszłam, pomyślałeś o jednym i teraz przez cały czas będziesz myślał o jednym.

Zalotnie stawia nogę na siedzeniu wolnego krzesła

Tylko za tym gonicie, tylko tego naprawdę chcecie. Nie oszukuj się. Dzisiaj jestem tu dla ciebie, bo taki mam kaprys. Książę mnie rozdrażnił, niechże chodzi tam i z powrotem pomiędzy śpiącymi wyżłami. Jesteś znacznie przystojniejszy od niego. Ciebie jeszcze nie skosztowałam.

Pochyla się w stronę Schefflera, który przygląda się jej zafascynowany

Obudź się! To ja, bogini Wenus, której służycie we dnie i w nocy! Nie udawaj cnotliwego! Nie znoszę obłudy, wołę cynizm!

Pochyla się i bierze coś ze stołu

O, proszę, jesteśmy nieczuli na wdzięki niewieście! A tu, święty obrazek od jakiejś Magdaleny, ha ha, Magdaleny!

Podnosi do oczu, czyta

„Mój... najdroższy...

SCHEFFLER

...synu”. Maria Magdalena Schefflerowa, z domu Henneman. Moja matka. Proszę, zmów kiedyś za nią wieczny odpoczynek!

KURTYZANA

Prostuje się, rozgniewana i rzuca obrazek

Nie tak łatwo mnie zwieść, za dobrze znam życie i mężczyzn! Widzę, że włóczysz się po nocach – pewnie wolisz wychudzone karczemne ladacznice, cuchnące oborą? Albo chłopców, którzy przesiadują pod mostami? Pamiętaj – im bardziej mówisz nie, tym bardziej mówisz tak! Nie oszukasz natury – człowiek może być zadowolony jako anioł, ale szczęśliwy jest tylko jako zwierzę! Wszystko już było – i zostało tylko to, para obściskująca się i jęcząca w łóżku! Odwieczna prawda, każdego dnia świeża i nowa. Popatrz na mnie –

Wygina się zalotnie

– i przyznasz mi rację! Dla mnie ludzie pozbywali się majątku, dobrego imienia, własnej woli – i żaden nie żałował ani przez chwilę! Staczali się do rynsztoka i ginęli ze łzami radości w oczach! Niespełnieni! Spełnieni! Ty nie wiesz, czym jest prawdziwe życie! Daj mi to, czego pragnę – teraz! Natychmiast!

Okręża stół jednym piruetem i siada Schefflerowi na kolanach

SCHEFFLER

Chciałbym, ale nie mogę.

KURTYZANA

Parska śmiechem

O – jesteśmy w haremie, doktorku?

SCHEFFLER

Nie. Tylko, że ty pragniesz miłości. A ja ci jej dać nie mogę. Nie potrafisz jej przyjąć.

KURTYZANA

Namiętnie całując go po twarzy

Ależ potrafię! Nigdy nie zapomnisz sposobu, w jaki ja przyjmuję miłość! Tylko to się liczy – ludzie porzucą wszystko i pójdą za głosem natury. To będzie religia radości, bez winy i wstydu! Tylko rozkosz! Wszyscy będą uprawiać miłość! Będziemy uprawiać wolność! Nikt mnie nie będzie ograniczał! Nawet ja sama nie będę siebie ograniczać! Nareszcie uwolnię się od siebie!

SCHEFFLER

Pisał o tym Nostradamus, ale był mniej optymistyczny...

KURTYZANA

Wyciąga długą szpilkę i rzuca ją na stół, włosy rozsypują się po jej ramionach

Przestań gadać i chodź!

Zrywa się i ciągnie za sobą Schefflera w stronę drzwi po prawej, znikają za regałami i rozlega się głośny stuk otwieranych i zamykanych drzwi. Zapada cisza. W tym momencie Scheffler wychodzi zza regału, otrzepując się z pudru.

SCHEFFLER

Ależ te kobiety się sypią!

Dochodzi do krzesła i opada nań, wyczerpany.

SCENA III

Delikatne pukanie do drzwi. Scheffler wzdycha

SCHEFFLER

Chyba nie ma mnie w domu.

Pukanie powtarza się

Może to nie bogini Wenus? Tym razem pewnie powlokłaby mnie za sobą...

Pukanie po raz trzeci. Scheffler wstaje i otwiera. Wchodzi Dzieweczka z wiązanką późnojesiennych kwiatów i ciągnie za sobą zwinięty kobierzec, którego jeden koniec ma pod pachą, a drugi wlecze się po ziemi

DZIEWECZKA

Dobry wieczór panu doktorowi!

SCHEFFLER

Zmieszany

Dobry wieczór, Zuzanno!

DZIEWECZKA

Kładzie kobierzec na podłodze, okrąża szybko stół, bierze jeden ze słojów, ustawia go na środku i wstawia węń kwiaty

Wyszyliśmy z mamą i siostrą kobierzec dla doktora, z jednoróżcem. Jeśli się nie podoba, zaniosę ochmistrzyni. Kwiaty ja zebrałam, po drodze, obok cmentarza. Jeszcze kwitną, bo nie było mrozu. Tutaj zawsze tak ponuro. I zimno. Czemu doktor nie zapali na kominku?

SCHEFFLER

Dziękuję!

DZIEWECZKA

Rozwijając kobierzec

Wtedy inaczej wraca się do domu. Przecież doktor nie musi oszczędzać drewna.

Prostuje się

Ja tu przyszłam zebrać o datki dla tej rodziny, co im się dom dwa dni temu spalił, a tu może doktor sam potrzebuje pomocy? Co?

SCHEFFLER

Przyglądając się jej

Nie, nie.

DZIEWECZKA

A kto wie, może właśnie tak jest?

Patrzy Schefflerowi badawczo w oczy

Nie da się żyć samemu. Ci, co mają żony i dzieci, żyją dłużej, bo mają dla kogo. Nie boją się niczego, bo kogoś kochają i ktoś ich kocha.

Zaczyna dreptać po komnacie, próbując ustawić równo słoje i sprzęty, znajduje szmatkę, ściiera nią kurz, nie przestając mówić

To taka radość trzymać na kolanach własne dziecko i patrzeć, jak rośnie, każdego dnia jest cięższe i więcej potrafi – to znaczy, oczywiście, ja jeszcze o tym nie wiem za wiele, ale głęboko w sobie czuję, że to jest prawda, taka prawda, z którą się nie dyskutuje, istota człowieczeństwa w sensie praktycznym, a nie jakaś uschnięta teoria. Co jest doskonalsze – człowiek, czy książka? Co warto bardziej powołać do życia? Ja wiem, że mam w sobie skarb, który mogę podarować tylko jednemu człowiekowi. Jest tylko jeden klucz, który pasuje do tej skrzyni ze skarbem. Oczywiście, zawsze można otworzyć ją wytrychem. Ale wtedy skarb straci swoje wewnętrzne światło i złodziej nic sobie za niego nie kupi. To też jest odpowiedzialność. Zgaśnie mała część świata. Pewne tajemnice odkrywa się tylko we dwoje, nie uchylając się od niczego, co ześle Bóg. Wybacz, nie wypada mi mówić jaśniej.

Scheffler, wzruszony, wodzi za nią oczami

Chcę pełnić Jego wolę, więc jeśli nie zjawi się ta osoba z kluczem, spróbuję pójść z życiem na kompromis. Może to nie zawsze oznacza „skompromitować się”. To na pewno będzie trudne i trochę się boję, ale pewnie sobie poradzę i wcale nie będę miała żalu. Może trochę. Bo są pewnie i ważniejsze sprawy. Teraz nie możesz dokonać niewłaściwego wyboru. Cokolwiek wybierzesz, będzie słuszne. Wiesz o tym, ja też. Czy coś dostanę?

SCHEFFLER

Zuzanno...

DZIEWECZKA

Wystarczy parę talarów, a jeśli doktor może ma jakieś spodnie, to poproszę, bo oni uciekli nocą tak, jak stali, a ciężko się pracuje na zgliszczach, pod gołym niebem, w ubraniu ze starego worka...

Scheffler zrywa się i zaczyna grzebać w skrzyni

DZIEWECZKA

Odkładając szmatkę

Nawet jakby były za szerokie, to rano porobię zaszewki.

SCHEFFLER

Wraca z głębi pokoju z trzema parami spodni i ciężką sakiewką

Wybacz mi, proszę.

DZIEWECZKA

Z uśmiechem, oglądając dary

Muszę. Prawda? Nawet nie będzie trzeba tych zaszewek, doktor też taki szczupły.

Przerzuca sobie trzy pary nogawic przez ramię, bierze woreczek w rękę i kieruje się do wyjścia

Dobrej nocy, doktorze!

Światło gaśnie

SCENA IV

Światło zapala się – na krześle z prawej strony stołu siedzi Christian, brat Schefflera, dwudziestodwuletni młodzieniec cierpiący na porażenie mózgowe. Scheffler wypisuje recepty, jedną po drugiej. Christian bawi się metalową kulką, tocząc ją po stole dłonią. Przeciąga się, mruczy do siebie niezrozumiale. Wreszcie dostrzega obok siebie czaszkę, wpuszcza kulkę w otwór oczodołu i zadowolony wybucha chichotem. Potem zaczyna się interesować leżącą przed nim księgą. Otwiera ją i zabiera się do wydzierania karty.

SCHEFFLER

Ciągnąc książkę do siebie

Ej, zostawże to! To Paracelsus, kosztował życie kilku prosiąt!

Christian zamierza się na brata, celując pięścią w jego głowę – Scheffler oburącz chwytając go za przeguby

Zaraz, ręce przy sobie!

CHRISTIAN

Głośno

Obie!

Bracia wybuchają śmiechem

SCHEFFLER

Nieźle! Spróbuj powiedzieć: „Johann”.

Christian mamrocze do siebie

SCHEFFLER

Johann!

Wskazując na siebie

No: Johann! Mówiłeś to jako piętnastolatek, co się z tobą dzieje?

Christian mruczy i porusza rękami, nie zwracając na niego uwagi

Popatrz...

Scheffler bierze go za rękę i wskazuje na siebie

Ty: Johann. Pamiętasz? Ty: Johann

Wskazuje na Christiana

Ja: Christian. Spróbuj!

CHRISTIAN

Tyyyyy....

SCHEFFLER

No?

CHRISTIAN

Niewyraźnie

Johann!

SCHEFFLER

Brawo!

CHRISTIAN

Jaaaa....

Scheffler sięga po kolejną receptę i zaczyna pisać. Christian wstaje i zaczyna krążyć po pokoju, zaglądając na półki i do szafy. Nagle dostrzega krucyfiks i koncentruje się na nim. Wyciąga rękę i próbuje go dotknąć, pomrukuje, wyraźnie zaafierowany. Scheffler ogląda się. Christian, nie mogąc dosięgnąć, przyciąga sobie krzesło spod okna i wspina się na nie niezdarne. Przysuwa twarz do krzyża, ogląda go, przesuwając po nim ręką. Wreszcie wyprostowuje się i rozkłada ręce na boki.

SCHEFFLER

Nie spadnij!

Christian chwiejnie odwraca się do niego na krześle, znów rozkłada ręce i opiera się o ścianę i portret, naśladując postać na krucyfiksie.

CHRISTIAN

Jaaa.... Christian! Ja Christian! Ja! Chris-tian.... Chris... tian...

Schodzi z krzesła i kładzie się na podłodze

SCHEFFLER

Odwracając się i biorąc kolejną pergaminową kartę

Kto wie – może ty to wyraziłeś najlepiej.

Światło gaśnie na chwilę

SCENA V

Światło się zapala. Słysząc donośne stukanie do drzwi. Scheffler – sam w pokoju – podchodzi, otwiera. Wchodzi doktor Thomas Brückner, obaj padają sobie w ramiona.

SCHEFFLER

Prowadząc gościa do stołu i wskazując mu krzesło

Witam kochanego szwagra! Jak zdrowie? Jak się miewa Magdalena?

BRÜCKNER

Spytaj mnie lepiej – jak pacjenci?

Wybuchu śmiechem

Co ty tu jeszcze robisz, Johann? Lengnich wyjechał miesiąc temu, otworzył już praktykę w Kolonii i ocenia, że zarobi 300 talarów rocznie, co w porównaniu z twoimi stu dwudziestoma czterema...

Dostrzega wino, bierze szklanę Schefflera i nalewa do pełna

...albo nawet z moimi stu osiemdziesięcioma brzmi jak trel słowicy i szmer strumienia!

Wypija jednym haustem

Nie mogę patrzeć, jak się tu marnujesz. Ja jestem uwiązany, ale gdyby nie to, że twoja siostra nawet słyszeć nie chce o tłuczeniu się powozem, dopóki dzieci nie podrosną, już by po mnie śladu nie było! A ty? Wolny jak ptak? Pisz zaraz do Lengnicha, pomogłem mu kiedyś, zastępował mnie w Bierutowie, kiedy wyjechałem do Padwy na konsultacje.

Znów nalewa sobie do pełna

SCHEFFLER

Jestem tu dopiero trzeci rok...

BRÜCKNER

Gwałtownie

I chcesz, żeby cię tu pochowali za życia? Co ja mówię, za życia! Tu nie ma życia! Życie jest wszędzie gdzie indziej, tylko nie tu! Czy ty widziałeś na wrocławskiej ulicy choć jednego uśmiechniętego człowieka? Tak, są! Ja widziałem dwóch! Jeden to był Włoch, a drugi pijany Francuz!

Wychyla szklanę i zaczyna chodzić po pokoju

Tam pacjenci szanują swojego doktora! Tu piszą na niego donosy do rajców, albo do pastora. Śmierdzi, brudno. Wiosną pada śnieg i można ugrzęznąć na drogach. Kwiaty nie chcą rosnąć, a jak już urosną, to nie kwitną! I przyszłość dzieci! Chcę, żeby mój syn zarabiał czterysta talarów, a nie sto-dwadzieścia-cztery! Sto-dwadzieścia-cztery! Nikt nikogo nie lubi, wszyscy warczą jak psy. Zawiszczą ci nawet tego, że po twojej stronie ulicy pada deszcz! Zawiszczą, że przelatujący wróbel usiadł na twojej rynnie! Wiedzą, ile zarabiasz, ile i gdzie wydajesz, i kiedy ostatnio byłeś w kościele! Zazdroszczą ladacznicy nowej fryzury, zazdroszczą żebrakowi, że pije za cudze, i katu, bo sobie sprowadził nowy topór z Pragi! Mają

dość miejsca pod domem, a zawracają ciężkimi wozami na twoim podwórzu! Wieczorami piorą się po karczmach albo piszą donosy! Tu jest duszno! Gdzie jest to okno, które można by tu otworzyć?

SCHEFFLER

Wzdycha i zamyśla się. Po chwili

A skąd wiesz, że tam jest lepiej? Tam chyba też są kaci, z toporami czy bez, ladczyce nie są łyse, a żebracy nie piją za swoje? I jeśli nie piszą donosów, to może najmują skrytobójców, a jeśli nie zawiszczą, to pewnie są pyszni albo dbają tylko o własny interes? A jeśli nie jest brudno, to może za splunięcie na trotuar karzą chłostą albo obcięciem palców? Niebo jest wszędzie niebieskie, a chmury wszędzie są szare. W każdym tygodniu pada deszcz, a wróble paskudzą na parapet...

BRÜCKNER

Ze wzrastającą irytacją

Tylko głupiec i wieprz zadowolają się tym, co mają.

SCHEFFLER

Z czego jasno wynika, że będąc tam, odkryjesz, że bardzo chciałbyś być tutaj. To przypadłość trudna do wyleczenia. Tylko leczenie objawowe pomaga – na chwilę.

BRÜCKNER

Odstawiając po raz kolejny szklankę

Gdybym tylko mógł! Gdybym tylko mógł! Będąc w Kolonii tęsknić do Wrocławia! Będąc w Kolonii i nie tęsknić, bo we Wrocławiu...

SCHEFFLER

... jest za dużo Magdalen.

BRÜCKNER

Bo we Wrocławiu jest za dużo Magdalen!

Zrywa się i wychodzi trzaskając drzwiami

SCHEFFLER

Z pewnym smutkiem, siadając na swoim miejscu

Kolonia zawsze może poczekać. Może. Już od paru setek lat nie rusza się z miejsca.

Światło gaśnie i po chwili się zapala

SCENA VI

*Scheffler siedzi na skrzyni, obok niego oparty o stół Johann Dirix, sekretarz ksią-
żęcy*

DIRIX

Chcę mówić o Koperniku, o Galileuszu, o śmierci Giordano Bruno. Dlaczego cię to nie przekonuje?

SCHEFFLER

Ja jeszcze nic nie zdążyłem powiedzieć...

DIRIX

Jesteś akademikiem z tytułem doktorskim, należysz do elity intelektualnej, czy tego chcesz, czy nie i powinieneś bronić jej interesów.

SCHEFFLER

Robisz z elity intelektualnej partię polityczną, a dobrze wiesz, co ja sędzę o po-

lityce. Jeśli mówimy o elicie intelektualnej, ponad wyznaniem i ponad narodami, jej podstawą musi być tolerancja i wolność myśli, inaczej jej nie będzie. Będzie żalosna kopia partii politycznej. A co, jeśli moja wolność myśli prowadzi mnie w całkiem innym kierunku?

DIRIX

Ale zanim się całkiem oddalisz, masz do spłacenia pewien dług – otrzymałeś wykształcenie, zrozumiałeś świat, teraz powinienes objaśnić go innym i wspierać tych, którzy to robią. Religia nie potrafi już tłumaczyć nam świata, potrafi tylko dzielić go na coraz mniejsze, zwalczające się części. Cała nasza szansa w wiedzy. To odpływający okręt Kolumba, tylko ten, kto zdoła wsiąść o czasie, zobaczy nowe lądy, pozna prawdę o nas.

SCHEFFLER

Twój okręt przypomina mi bardziej okręt Kopernika, który oddalając się od brzegu wywołuje w żeglarzach złudzenie, że to ląd się oddala. Może taki jest los twojej szansy – będzie cały czas coś odkrywać i nigdy tego do końca nie odkryje.

DIRIX

Zawsze lepiej posuwać się naprzód, niż tkwić w miejscu.

SCHEFFLER

Ale nie ma wielkiej różnicy między tkwieniem w miejscu a kręceniem się w kółko.

DIRIX

Niejeden człowiek z twoimi możliwościami intelektualnymi byłby za nie głęboko wdzięczny i potrafiłby je wykorzystać!

SCHEFFLER

A czy twoim zdaniem intelekt jest celem – czy środkiem?

DIRIX

Ciebie akurat nie podejrzewałbym o unikanie odpowiedzi za pomocą pomyślowych sofizmatów.

SCHEFFLER

Ja jej nie unikam. Jeśli intelekt jest środkiem, aby poznać prawdę, należy go w tym celu wykorzystać. Jednak jeśli można się do niej zbliżyć za pomocą innych narzędzi, dlaczego ich nie użyć?

DIRIX

Nie ma innych narzędzi. Nie jesteśmy aniołami, Johann, jesteśmy ludźmi. Nie dla nas kontemplacja wzniosłych duchów, nie dla nas bez troski spokój zwierząt.

SCHEFFLER

I nie dla nas wieczny niepokój demonów, których jedynym sensem istnienia jest – wątpić. Czy myślisz, że ludzki umysł jest w stanie wytworzyć taką prawdę, której następnie nie mógłby zakwestionować? Po co mi cel, którego nigdy nie osiągnę?

DIRIX

Takim właśnie celem jest cała twoja metafizyka.

SCHEFFLER

Takim jest też wiedza, która jest obiektywna, i owszem, bo każdemu pozwala nie osiągnąć prawdy w dokładnie takim samym stopniu.

DIRIX

Johann, pamiętaj, że twoje mgliste przeczucia przeminą i niewiele po nich zostanie. To kraina wyobraźni, a rolą naszej wyobraźni jest kreowanie sztuki, aby nam życie umilić, a nie nauki – aby je wyjaśnić.

SCHEFFLER

Nigdy nie miałeś wrażenia, że nauka ofiarowuje człowiekowi tylko jeden but? I ten potem przez całe życie utyka, mając dziwne uczucie, że czegoś mu brakuje? Ale że każdy chodzi w jednym prawym buciku, wszystko wydaje się być w porządku...

DIRIX

Nie zauważyłem. Daj spokój! Robisz z człowieka kalekę z uciętymi skrzydłami. Jeśli czujesz porywy serca, znajdź sobie miłą Zuzannę, jeśli wzbiera w tobie dusza, poczytaj Biblię albo idź wysłuchać kazania, ale twój umysł żąda odpowiedniej dla siebie strawy, a są nią prawdy naukowe, rzeczowe, pragmatyczne, sprawdzalne, a nie urojenia, które nigdy nie dadzą się udowodnić! Przy tym, czym go karmisz, twój umysł umrze z głodu, a twoje możliwości intelektualne zrównają się z tymi, które posiada pasterz kóz!

SCHEFFLER

Jeśli żądasz zupełnie szczerzej odpowiedzi, mój umysł umierał z głodu na uniwersytetach i w bibliotekach. Potrafię czytać bardzo szybko i mam niezłą pamięć, przeczytałem w życiu więcej ksiąg niż mam włosów na głowie, posiadam znaczącą wiedzę – i cóż, w pewnej chwili zdałem sobie sprawę, że zamiast się rozwijać, zaczynam się ograniczać, że doszedłem do jakiejś bariery ze szkła, w którą uderzam na ślepo jak ćma polatująca za oknem – i ty mnie winisz? Ty mnie winisz, że szukałem i szukam dalej?

DIRIX

Kartezjusz powiedział ci chyba dość jasno, że tą drogą dojdiesz tylko na bagna, na których nie mieszka już żadna rozumna istota.

SCHEFFLER

Ale Kartezjusz nie jest mną, żyjemy w tych samych czasach, lecz każdy z nas ma co innego do zaoferowania światu.

DIRIX

To będzie strata dla świata, jeśli twój niepospolity umysł zejdzie na manowce.

SCHEFFLER

Może to nie będzie taka wielka strata, jeśli świat utraci jeden umysł, ale zyska jedną duszę.

DIRIX

Ciebie naprawdę bym nie podejrzewał, że w tak młodym wieku nagle uderzysz w dewocję i zaczniesz, niby podstarzała ciotka, klęczeć z modlitewnikiem przed krucyfiksem. My skasowaliśmy zakony, żeby człowiek wreszcie zajął się światem – a ty co robisz? Krucyfiks przyjął postać miecza – to dzisiejsza religia. Do nas, ludzi rozumu, ludzi przyszłości, będzie należało naprawienie tego wszystkiego.

SCHEFFLER

Ja nie mówię o religii, ja mówię o wierze.

DIRIX

A gdzie tu różnica?

SCHEFFLER

Kręcąc głową

W królestwie prostokątów każdy sześciąt jest kwadratem...

DIRIX

Klaszcząc w dłonie trzy razy przy każdym ze słów

Dewocja, ciemnota, obskurantyzm! Na Boże Narodzenie podaruję ci tom żywotów świętych, a książkę, którą miałeś dostać, dam komuś, kto jeszcze nie wycofał się z życia intelektualnego.

SCHEFFLER

Wręcz przeciwnie, mój drogi prześmiewco, prawdopodobnie wywołam skandal intelektualny na szeroką skalę! Mówisz tak porywająco o wolności słowa, o tolerancji – to wszystko zostanie przetestowane przez wydarzenia i okoliczności! Twoja biała jak lilia teoria stanie się rumianą jak róża praktyką! I to sobie zapamiętaj – ci, którzy oplakują Giordana Bruno i wzdychają nad pognębeniem Galileusza, za wiek lub dwa sami będą palić na stosie i ścinać głowy w imię szeroko pojętej tolerancji, wiedzy i wolności myśli!

DIABEL

Podnosząc nagle głowę

Uważaj, Scheffler, bo zanim twoje życie dobiegnie końca i tobie może się przytrafić podobna historia!

Scheffler wzdryga się i ogląda za siebie

DIRIX

Nigdy w to nie uwierzę!

SCHEFFLER

„O święta naiwności”² ?

DIRIX

Zrywając się z wściekłością

Ale mam wrażenie, że zanim to nastąpi, ty będziesz musiał stawić czoło tym, co tu i teraz podkładają ogień pod stosy!

---

² Ostatnie słowa tradycyjnie przypisywane Janowi Husowi, kiedy dostrzegł staruszkę w fanatycznym zapale dokładającą drew do jego stosu (6 lipca 1415) – przytoczone przez Johannes Leonharda Weidnera w wydaniu Apophthegmata Juliusa Wilhelma Zingrefa z roku 1653. Autorstwo Husa bywało kwestionowane, mógł cytować zwrot znany już wcześniej. (H. Markiewicz, A. Romanowski, *Skrzydlate słowa*, Warszawa, PIW, 1990, s. 288.)

Wychodzi trzaskając drzwiami. Scheffler wyjmując chustkę, ociera spocone czoło i opada na krzesło bez sił.

SCENA VII

Doktor siedzi na krześle za stołem. Wchodzi pastor Freytag z książką w dłoni. Zdecydowanym ruchem kładzie ją przed Schefflerem, uprzednio wyciągnąwszy z niej kartkę papieru.

SCHEFFLER

Dobry wieczór, pastorze – miło znowu cię tu gościć.

FREYTAG

Przejrzałem twoje pisma, doktorze, i sporządziłem uwagi – w sumie sto czternaście poprawek. Zostawię ci je, ten odpis jest przeznaczony dla ciebie. Trochę mnie niepokoi to, że w środku jesteś taki sam jak Bóg, a na zewnątrz – równie wielki.

SCHEFFLER

To przerośnia, pastorze.

FREYTAG

Dając tę książkę do druku, zdecydowałeś, że nie będziesz jej jedynym czytelnikiem. Spróbuj to zdanie przeczytać tak, jakby to zrobił ogrodnik Joseph...

SCHEFFLER

On nie umie czytać.

FREYTAG

To jakby ktoś mu je przeczytał. Joseph przerazi się, jeśli mu powiesz, że Bóg umrze razem z jego śmiercią. Albo że on jest gwarantem wiecznego szczęścia Boga. Wieczny jak Bóg..., bogaty jak Bóg..., a przecież ma sześćdziesiąt dwa lata i dwadzieścia osiem talarów rocznego zarobku....

SCHEFFLER

To stanowczo za mało.

FREYTAG

Chodząc po komnacie i zaglądając do kartki

A jeśli Bóg jest nicością, to ni mniej ni więcej, tylko nie ma Go w ogóle...

SCHEFFLER

Nie.

FREYTAG

Bóg jest zatem nielogiczny?

SCHEFFLER

A jest logiczny?

FREYTAG

Nawet towarzystwem Go obdarzyłeś... istnieje jakiś Nad-Bóg i na dodatek Wysoki Zakon Bogów... czy tam przyjmują bez wiana?

SCHEFFLER

Z uśmiechem

Tylko bez wiana.

FREYTAG

Na wszelki wypadek spytam – ty nie jesteś Bogiem?

SCHEFFLER

Jestem.

FREYTAG

Tak?

SCHEFFLER

Ty też Nim jesteś.

FREYTAG

Ja na pewno nie.

SCHEFFLER

To źle. Jesteśmy tu po to, żeby stać się Bogiem.

FREYTAG

Pokazując palcem

Jasne. I nawet tego pająka Bóg nie stworzyłby bez twojego udziału.

SCHEFFLER

W tym momencie rzeczywiście zabrakło mi odpowiedzi.

FREYTAG

A kto pomagał Bogu stworzyć Adama i Ewę?

SCHEFFLER

Dosłownie powinno się czytać tylko przepisy kucharskie.

FREYTAG

„Niech wasza mowa będzie: Tak – tak; nie – nie, a co nadto jest – od złego pochodzi!”³

SCHEFFLER

I gdyby do tego zdania ktoś zastosował owo dosłowne myślenie, okazałoby się, że cała Ewangelia, z wyjątkiem tych dwóch słów, pochodzi od złego.

FREYTAG

Widywałem heretyków bardziej wymownych od ciebie i zastanawiałem się, skąd się bierze u nich ta precyzja wnioskowania i trafność dowodu, której nie przejawiali w codziennych sprawach, ani w kwestiach wielkiej wagi...

Pojawia się Torquemada i z zainteresowaniem przysłuchuje się pastorowi

SCHEFFLER

Czy pastor uważa, że przeze mnie przemawia ktoś inny? Myślałem, że egzorcyzmy i opętania odeszły do lamusa w ślad za odpustami i innymi przekonaniemipapizmu?

FREYTAG

Odeszły.... ale diabeł nie odszedł na pewno.

TORQUEMADA

Zdecydowanie nie! Diabeł jest wszędzie!

Diabeł podnosi oczy znad księgi i obserwuje go z zainteresowaniem

SCHEFFLER

To wyznanie godne satanisty, nie chrześcijanina.

---

³ Mat. 5,37, cyt. za Biblią Tysiąclecia, Warszawa 1990.

FREYTAG

Człowiek prawdziwie nabożny zawsze bez kłopotu odróżni satanistę od chrześcijanina.

SCHEFFLER

Nie jestem tego pewien. Niektórzy nabożni ludzie wzięli Chrystusa za satanistę. Powiedzieli, że wyrzuca złe duchy mocą ich władcy.

FREYTAG

Jako człowiek świecki, nie jesteś, doktorze, żadnym ekspertem w tych sprawach.

SCHEFFLER

Zapewne. Zawsze nudziła mnie farmaceutyka i naklejanie etykiet na słoje.

TORQUEMADA

Do Freytaga

A kimże ty jesteś, heretyku, odstępco, kaczerzu, żeby się uważać za uczonego w sprawach duchowych!?

FREYTAG

A kimże ty jesteś, papisto, świętoszku, klecho, żeby mnie za takiego nie uważać!?

Freytag i Torquemada stają naprzeciw siebie i krzyczą do siebie równocześnie, w tych samych momentach wznosząc pięści, w tych samych momentach wygrażając sobie i wskazując na siebie palcami, podchodzą coraz bliżej do siebie i na końcu krzyczą sobie prosto w twarz

FREYTAG I TORQUEMADA

To przez takich jak ty, zakało, schizmatyku, chrześcijaństwo upada! To przez takich jak ty prosty lud daje się mamić i podburzać najróżniejszym złodziejom dusz!

To przez takich jak ty piekło wykupuje wciąż nowe połacie pól pod swoje nieruchomości! To przez takich jak ty Bóg pozostaje ciągle w pozasłonecznej sferze, odwrócony tyłem, żeby nie musiał patrzeć w dół, na ziemię! To ty zmarnowałeś ofiarę Chrystusa! To przez ciebie krzyż pękł na dwie połowy! Chrystus mówił o miłości, a ty wniosłeś nienawiść w Jego święty zakon! To przez ciebie panuje w nim wieczna wojna, a nie wieczny pokój!

Diabeł wstaje, otrzepuje się i obserwuje krzyczących ze wzrastającym zainteresowaniem

Tyle razy mówiłem do ciebie, tyle razy chciałem cię pozyskać, ale ty musisz mieć władzę i znaczenie, całkiem jak mój ojciec! Na niczym ci nie zależy, tylko na zaspokojeniu ambicji! Jakie to niskie! A przecież mieliśmy miłować się nawzajem!

Diabeł wychodzi

Ja byłem pełen dobrych chęci! A ty potrafiłeś tylko uzbroić szwadrony i podłożyć ogień pod stopy! Miliony ofiar religijnej waśni to twoje dzieło! Wojna trzydziestoletnia to twoje dzieło! Sądziłeś za wiarę nawet lisy i jelenie, i paliłeś żywcem stare baby w zapadłych górskich wioskach! Przez ciebie szczęśliwym może się nazwać ten, co sam, bez niczyjej pomocy zstąpił do grobu! W ciągu paru lat pozbawiłeś życia więcej ludzi niż czarna zaraza!

Diabeł wraca z siecią rybacką przewieszoną przez ramię

W tobie odżył faryzeusz i saduceusz! Gdyby Chrystus teraz się urodził, nie potrzebowałbyś Piłata i jego wyroku, żeby Go ukrzyżować! I sam Bóg... ! Sam Bóg...

Diabeł narzuca na obu oponentów sieć, a oni chwytają się za ramiona i zaczynają się szarpać

SCHEFFLER

Sam Bóg nie jest ani katolikiem, ani protestantem.

Diabeł wyprowadza Torquemadę i Freytaga powiązanych siecią. Po chwili wraca i zasiada na swoim miejscu, podnosi książkę i zaczyna czytać

Cóż robić, trzeba ich kochać takimi, jakimi są. „Kiedy duch człowieczy sam się zatracza przez najczulszą miłość, postrzega wtedy jasność Boga bez pośrednictwa. Owszem, staje się sam (na ile to przystoi stworzeniu) bez ustanku tą samą jasnością, którą postrzega”⁴.

Pokój na kilka sekund wypełnia silne, ciepłe światło. Scheffler robi kilka kroków w kółko

Tak pisał Ruusbroec. Oni też. W swoim czasie.

Słysząc pod oknami hałas przejeżdżającego z dużą prędkością ciężkiego konnego pojazdu. Scheffler odwraca się do okna

Zły omen?

DIABEL

Nie podnosząc wzroku znad książki

Nie. Dylizans do Niemiec.

SCENA VIII

Pukanie do drzwi.

SCHEFFLER

Wejść!

POKOJOWA

Wchodzi

Pismo dla pana doktora!

---

⁴Angelus Silesius (Anioł Ślązak), *Cherubinowy wędrowiec*, przeł. i oprac. A. Lam, Opole-Warszawa, Dom Wydawniczy Elipsa, 2003, s. 9 (przedmowa napominająca do czytelnika).

Wręcza, dyga i wychodzi. Scheffler łamie pieczęć, wychodzi na środek pokoju i zaczyna czytać. Diabeł podnosi się energicznie, podchodzi, staje za nim i zaczyna czytać głośno

DIABEL

„Do wielce nam drogiego doktora Johanna Schefflera,

Z całego serca pragnęłabym Ci udzielić przyjacielskiego ostrzeżenia. Zawsze będę pamiętać, co uczyniłeś dla zdrowia mojego i trójki moich dzieci, jestem ci szczerze zobowiązana, twoja uczciwość mnie ujmuje, a twoja głęboka wiara i pokój ducha skłaniają moje serce ku tobie.

Diabeł odwraca się, robi kilka kroków w stronę okna i wygląda przez nie, wyglądając list z pamięci

Proszę, postaraj się w niczym nie rozgniewać mojego drogiego męża – przeżywa teraz niełatwe chwile, a ja czuję się strażniczką jego sumienia. Nie mogę mówić wyraźniej, ale wiem, że mnie zrozumiesz i polecam się Twojej dyskrekcji.

Diabeł wraca i zaglądając doktorowi przez ramię kończy:

Zawsze wdzięczna i oddana księżna Maria Elisabeth”.

Diabeł powraca na swoje miejsce, siada i sięga po książkę.

SCHEFFLER

Stoi przez kilka chwil na środku pokoju, po czym odwraca się, podchodzi do kominka i wali pięścią w obmurowanie

A niech to wszyscy diabli!

Światło gaśnie

INTERMEDIUM KOMICZNE

Zapala się bocznie światło. Doktor stoi nieruchomo obok kominka, tyłem do widowni. Na scenę wkracza Drugi Doktor Scheffler

DRUGI SCHEFFLER

Będę mówił to, co myślę, będę mówił swoją prawdę i tylko swoją prawdę, bo od mówienia prawd innych ludzi mam już krosty na języku i muszę tkwić w tej zapleśniałej dziurze jak jakiś cholerny doktor Faustus!

Zatyka sobie usta ręką. Słysząc pukanie do drzwi

DRUGI SCHEFFLER

Ostrożnie

Kto tam?

FAUST

Wchodząc i kłaniając się kapeluszem z piórami

Magister Georgius Sabellicus Faustus Junior, do usług.

Drugi Scheffler kamienieje

FAUST

Tonem zrędy

I to nie żaden pseudo-Faust Goethego czy Marlowe'a. To ja: jedyny autentyczny Faust jaki kiedykolwiek istniał – nie Johann, nie Heinrich, tylko Georg!

DRUGI SCHEFFLER

Ale...

FAUST

Podchodzi do półki i zaczyna grzebać w książkach

Rozumiem, zmarłem w 1540 roku, dokładnie na trzy lata przed Kopernikiem, ale on nie był nawet w połowie tak genialną umysłowością, jak ja. Gdybym tylko miał odpowiednie warunki...

DRUGI SCHEFFLER

Więc skąd...

FAUST

Kontynuując poszukiwania

A właściwie dlaczego by nie?

Wyciąga z półki gruby foliał i pokazuje Drugiemu Schefflerowi stronę tytułową, stojąc tyłem do widowni

O – proszę!

DRUGI SCHEFFLER

To pan potrafił odtworzyć z pamięci zaginiony dorobek Platona i Arystotelesa z pamięci?

FAUST

Na przykład.

Pada na kolana, wpelza pod mebel i tam grzebie

DRUGI SCHEFFLER

Nachylając się nad nim

I zaginione komedie Terencjusza?

FAUST

Spod regalu

I Plauta.

DRUGI SCHEFFLER

Nie wierzę!

FAUST

Ależ nie musi pan!

DRUGI SCHEFFLER

Ale jak u licha znalazł się pan w moim gabinecie?

FAUST

Dzisiaj jest szczególna noc. Może się zdarzyć, że wszystkie postacie ze zgromadzonych tu dzieł, fikcyjne i prawdziwe, fałszywe i półprawdziwe, ożyją, wyjdą i zaczną kręcić się po pańskim, pożałuj Boże, gabinecie, zadając różne pytania. Co pan im powie? A co pan powie mnie?

Wyciąga kolejny gruby foliał i demonstruje Drugiemu Schefflerowi

Ma pan moje książki! Tę wyniósł pan z klasztornej biblioteki.

DRUGI SCHEFFLER

No to co? Panu nie są już potrzebne. Nie żyje pan!

FAUST

Ja się przecież nie domagam, żeby pan mi je zwrócił, na litość boską! Po prostu habent sua fata libelli.

Podnosi spod stołu niewielkich rozmiarów książeczkę

O, właśnie jej szukałem.

DRUGI SCHEFFLER

A został pan w końcu zbawiony czy potępiony?

FAUST

Prostuje się i otrzepuje ręce z kurzu

Aa... Na to pytanie nie wypada mi panu odpowiadać. Musi to pan SAM zrobić. Ale najpierw będzie pan musiał zdecydować, kim ja dla pana jestem – życiem czy literaturą?

Obaj wychodzą, oświetlenie gaśnie.

SCENA IX

Półmrok. Na krześle, którego przedtem nie było, siedzi Abraham von Franckenberg. Scheffler siedzi za swoim stołem, patrząc wprost na widownię, nie widzi Franckenberga. Ten słucha cierpliwie.

SCHEFFLER

Minęło dokładnie pół roku od twojej śmierci, a niewiele się zmieniło. Pogrzeb był dwa tygodnie temu, wciąż boli, jesień tak się wlecze, czasami przyłapuję się na tym, że wybieram się do ciebie po radę i zastanawiam się, dlaczego u licha nie znalazłem na to czasu od tak dawna? Freytag nie znosił cię jak zarazy, lecz na pogrzebie wychwalał cię jak panaceum. Myślałem, że będzie gorzej, ale i tak jest ciężko. Wydaje mi się, że rozbiłem się na pozornie bezludnej wyspie i napotkałem tam tubylca, życzliwie nastawionego i mądrzejszego ode mnie, z którym zawarłem głęboką przyjaźń, ale on zmarł, a mnie pozostało pilnowanie, by jego grób nie zarósł, bo zapomnę, gdzie on jest. Wiem, że to egoizm, bo ty jesteś teraz w miejscu, do którego ja tęsknię i naprawdę nie chciałbym, żebyś znowu musiał podróżować przez bezwodny ląd nazywany Ziemią. Czasami wydaje mi się, że sięgam pamięcią do jakiejś bardzo odległej przeszłości. Chciałbym, żeby twój dorobek nigdy nie uległ zapomnieniu, ale wiem, że ty już o to nie dbasz. Czuję jednak, że odziedziczyłem po tobie coś, co teraz muszę pociągnąć dalej i bardzo nie chcę cię zawieść. I to nie są tylko książki mistrza Jakuba, lecz coś więcej, coś, czego nie umiem ubrać w słowa. Parę razy ocknąłem się w pół drogi do Bystrego. Koń, kiedy go zawróciłem, przez pewien czas patrzył w tył na mnie, nieprzekonany. Przyjdzie wiosna, świat porośnie Arkadią na wysokość stopy lub dwóch. I tak dalej. Co ty byś zrobił na moim miejscu?

Wstaje

Chodzi o to, że jestem tchórzem, a osamotniony tchórz przestaje racjonalnie myśleć.

Robi kilka kroków

Tyle miałbym ci do powiedzenia...

FRANCKENBERG

Przecież ja cię słyszę. Mów, co chciałbyś mi powiedzieć?

SCHEFFLER

Nie widzi go

Nie wiem, czy dobrze robię. Nie wiem, jak to zrobić, żeby jeszcze ktoś inny wiedział, czy dobrze postępuję, bo nie mogę nikomu powiedzieć, co zamierzam, będzie to równoznacznie z wprowadzeniem mojego zamiaru w życie...

FRANCKENBERG

Z czego wyraźnie wynika, że szukasz jakiegoś drugiego Schefflera, który poniósłby konsekwencje twojej decyzji.

SCHEFFLER

Może... Moje dotychczasowe doświadczenie nie jest mi w stanie pomóc. Wbijam wzrok we mgłę, za którą jest jutrzejszy wieczór, odległy jak inny zielony kontynent za oceanem. Mgła nie chce dać się przeniknąć. Nie znoszę ograniczeń. Znoszę ograniczenia...

FRANCKENBERG

Znosisz ograniczenia...

SCHEFFLER

Po pierwsze, nie chciałbym nikogo skrzywdzić.

FRANCKENBERG

Postępując zgodnie z Miłością nie będziesz mógł nikogo skrzywdzić.

SCHEFFLER

Może to głupie, ale chciałbym, żebyś mógł być ze mnie dumny.

FRANCKENBERG

Gestykulując

Pamiętaj, że na drodze do Miłości nie ma przegranych – idzie się dłuższą albo krótszą drogą, ale zawsze do celu. Zdobywa się wiedzę wolniej albo szybciej, a potem umie się ją zastosować albo nie. Teraz idziesz sam, więc idziesz szybko.

SCHEFFLER

Chciałbym ci zadać tyle pytań.

FRANCKENBERG

Uśmiecha się

Na każde pytanie jest odpowiedź, wystarczy ją zapisać. Czasem odpowiedzi piszą się nawet szybciej, niż padają pytania.

SCHEFFLER

I jestem wściekły, że tak sobie umarłeś, nie pytając mnie wcale o zdanie, w połowie mojego świata!

Po chwili

Tęsknię za tobą. Wiem, że nie spotkam już nikogo, kto by emanował takie światło i dobro jak ty.

FRANCKENBERG

Pewnie. Od Renu po Wisłę i od Bałtyku po Dunaj tylko jeden Abraham naprawdę kochał Boga i go poszukiwał. Wraz z nim umarło całe chrześcijaństwo.

Scheffler siada, znów wstaje, chodzi

Pamiętaj, jeśli chociaż jeden człowiek stwierdzi, że twoja książka otworzyła jakieś drzwi w jego umyśle, to już masz obowiązek znieść wszystkie miny Freytaga i cierpkie uwagi na świątecznych wieczernach i w gospodach...

SCHEFFLER

Łatwo ci mówić...

FRANCKENBERG

Przed samym sobą go masz, oczywiście. To akurat nie jest najprzyjemniejsza część naszego doświadczenia.

SCHEFFLER

Czy ja całe życie będę się czuł taki – niekompletny?

FRANCKENBERG

Odwagi, masz swoją bliźniaczą duszę, jest nią Bóg.

SCHEFFLER

Taki słaby, połowiczny, jakby zetlały w środku?

FRANCKENBERG

W takich właśnie momentach uczysz się najwięcej.

SCHEFFLER

I z tym samym głupim uczuciem, że za chwilę ktoś mnie zabije albo da mi w pysk...

FRANCKENBERG

Ale chodzisz z nim już od dwudziestu ośmiu lat i jeszcze nic takiego nie nastąpiło. Poza tym, gdybyś czytał w myślach, odkryłbyś, że większość ludzi ma do-

kładnie takie samo nieustępliwe wewnętrzne odczucie. Właśnie dlatego mordują, wywołują wojny, podpalają, gwałcą... Ze strachu.

SCHEFFLER

I gdyby ktoś mnie ostatecznie przekonał...

FRANCKENBERG

O nieustanne, uporczywe pragnienie niemożliwego!

SCHEFFLER

Nieobliczalny doktor Franckenberg. W 1634, kiedy wybuchła zaraza, dwudziestu trzech lekarzy uciekło w popłochu ze Śląska, jeden został.

FRANCKENBERG

Bo nikt go nie odkomenderował.

SCHEFFLER

Zaraza przyszła, zajrzała mu w twarz i uciekła w popłochu.

FRANCKENBERG

Strach można wyłączyć jak niepotrzebną maszynę.

SCHEFFLER

Sześć lat później Freytag wyklął cię z ambony za niedowiarstwo i porzucenie wspólnoty wierzących.

FRANCKENBERG

Kiedy mówiłem o kościele z kamienia, wziął to do siebie. Ciekawe, dlaczego?

SCHEFFLER

Miałeś dość wpływów i poważania, żeby przywołać do porządku zawziętego klechę, ale zamiast tego wyjechałeś i nie było cię całe dziesięć lat. Oglądaliście gwiazdy z Janem Heweliuszem i podobno nawet odkryliście jakieś nowe.

FRANCKENBERG

Ognia nie należy zwalczać ogniem. Do tego celu służy woda.

SCHEFFLER

A potem wróciłeś na Śląsk dokładnie w tym samym czasie, kiedy ja się tu znalazłem.

FRANCKENBERG

Przypadki są tylko w pismach prawniczych i księgach medycznych. I w gramatyce.

SCHEFFLER

I pożyczyłeś mi swoich dziewięćset książek, jedną po drugiej.

FRANCKENBERG

Czekały na ciebie. Ci wszyscy wielcy mistrzowie i mistrzynie napisali je dla ciebie i dla innych zgłodniałych dusz.

SCHEFFLER

Biorąc do ręki książkę

Ta jest twoja. Amicus fidelis. Boże Narodzenie. „O niedosiężna wzniosłości przedziwnej mocy! O głębino otchłani niezbadanej mądrości! O niezmierną szerokości upragnionej miłości! Jakże gwałtownie wezbrały słodkie jak nektar i miód strumienie Twego Bóstwa, tak obficie zalewając mnie, marnego robaczka pelzającego w prochu swych wad i zaniedbań, że zapragnęłam i zdołałam – nawet podczas mej wędrówki na obczyźnie – na miarę mej zdolności pojmovania

ukazać początek rozkosznych radości i najślodszych przyjemności. Dzięki nim dusza zjednoczona z Bogiem staje się jednym duchem z Tym, którego bezmierna szczęśliwość została wylana i na mnie z wielką szczodrobliwością i dała mi – marnemu pyłkowi – śmiałość, by spijać każdą jej kropelkę...⁵. Śmiałość. Gdyby nie ty, nigdy bym tego nie przeczytał.

FRANCKENBERG

Śmiejąc się

I tak wyściskałeś wierzchowca za to, że przyniósł posłańca z dobrymi wieściami.

SCHEFFLER

Chciałbym być taki jak ty.

FRANCKENBERG

Chciej być taki jak Bóg, nic mniej.

SCHEFFLER

Napisałem dla ciebie mój pierwszy kacerski utwór, tren na twoją cześć. Freytag nakazał nade mną nadzór cenzorski. Nie mogę niczego wydrukować bez jego zgody. Właśnie oddałem mu do przejrzania tom poetyckich modlitw. Jak myślisz – co będzie?

FRANCKENBERG

Nie każe cię ukrzyżować, to pewne. Do takiego zaszczytu musiałbyś jeszcze długo dorastać.

---

⁵ Św. Gertruda z Helfty, *Zwiasun Bożej Miłości*, t. 1, Kraków, Tyniec – Wydawnictwo Benedyktynów, 2001, s. 112.

SCHEFFLER

Osiem razy ksiązę prosił cię, żebyś podjął się pracy na jego dworze. Osiem razy odmówiłeś, mówiąc, że nie można mieć brudnych rąk i czystej duszy. Obraził się. A i tak jeździł do ciebie po radę przed każdym ważniejszym przedsięwzięciem. Twój wrogowie przyjeżdżali do ciebie na obiady i zostawali na nocleg. Tu było mieszkanie, tam był dom duszy. Ilu nas było, potrafilismy przegadać całe noce przy ogniu o tym, czego w żaden sposób nie da się zobaczyć. Czytaliśmy... to wszystko świeciło, każde słowo było prawdziwe i karmiło duszę. Nawet kiedy umierałeś, przez wiele tygodni, zapraszałeś nas, żebyśmy się zbierali pod twoim dachem. Więc jest jakieś coś, jest coś poza, tak bardzo różne, że całkowicie niemożliwe, ale to jest. W inny sposób. Ksiązę ma dwanaście łowczych ogarów, słyszysz, jak wyją w taką księżycową noc, bardzo zgranym chórem. One chcą wyjść na zewnątrz. One tęsknią. I wszystkie naraz trzymają mnie zębami za gardło. To koniec świata. Ja muszę umrzeć, Abrahamie. Teraz! Zaraz!

FRANCKENBERG

Musisz, Johann. Ale pamiętaj – tylko przepisy kucharskie należy traktować dosłownie...

Scheffler wybucha płaczem i pada na kolana przed krzesłem Franckenberga, opierając głowę na jego kolanach.

Jutro wcale nie będziesz sam.

SCENA X

Scheffler siedzi na podłodze z głową na krześle nieobecnego Franckenberga. Spod stołu wychodzi Drugi Scheffler, prostuje się, podchodzi i trąca go nogą. Scheffler powoli podnosi się i przygląda się Drugiemu Schefflerowi. Siada na krześle. Drugi Scheffler wpatruje się w niego, przedrzeźniając.

DRUGI SCHEFFLER

Aaa... zauważyliśmy się wreszcie? No widzisz, tak to wszystko wygląda. Jaki ty głupi jesteś! Mistrz niewykorzystanych możliwości. A ja wypiłbym całe wino,

wydał całe pieniądze i zaciągnął do łóżka je obie. Naraz. Che, che. Święty Johann Scheffler od Aniołów. Dlaczego człowiek, który dobrze postępuje, zawsze wygląda przy tym tak idiotycznie?

SCHEFFLER

Człowiek wygląda tak, jak sam siebie widzi.

DRUGI SCHEFFLER

Miota się po komnacie, piekli się i wyzywa

A ty masz krzywe zęby. I zęza chyba masz też. Widziałeś tak siebie? Kobiety cię nie chciały, to marzysz o cichym klasztorze. W końcu znam cię od urodzenia! Mnie nie oszukasz. Im jesteś mniejszy, tym próbujesz być większy. Nie było wolnych krzeseł, więc doktor Scheffler będzie stał. Na słupie. Lisica Fedrusa. Pamiętaj, że jutrzejszy dzień może trwać pięćdziesiąt lat. Z czego będziesz żył? Sprzedasz mnie? Ueee.... Ci święci na kościelnych ołtarzach teraz są bardziej niż kochani, ale za życia byli bardziej niż znienawidzeni. Po śmierci ty też będziesz kochany. I skąd wiesz, że to wszystko prawda? Prawda jest śmieszna, kiedy miota się na łańcuchu wmurowanym w ścianę i przeklina. Mocniejsi od ciebie się poddawali. Maniak wielkości. Chciałbyś choć raz popatrzeć na nich z góry, co? Widok ze stosu na głównym placu! Tralala! Tego! Prymitywy! Pamiętajsz, jak oblałeś pierwszy egzamin, bo stałeś otoczony tymi wszystkimi dostojnikami w togach, w głowie miałeś siwą pustkę i myślałeś tylko o tym, że musisz do wychodka? Od tej pory ciągle prowokujesz takie sytuacje! Widziałem jak wpadłeś w amok ze złości i strąciłeś kogoś ze schodów. Czy ty pasujesz do *Złotej legendy*? Między świętego Jerzego a świętą Pelagię? Schizma lejdejska. Nierządnicę z Amsterdamu. Osiem tysięcy talarów spadku. Młodzieniec potrzebujący mocnych wrażeń. Inni zabijają żubry i niedźwiedzie, a on chce skoczyć z mostu jak jakiś Jan Nepomucen. Jesienna melancholia? A może niewdzięczność? Bóg cię tu akurat postawił, a ty z całym szacunkiem akurat przestawisz się pod inną ścianę? Wolne mieszkanie, zaprowiantowanie i opał. Czy byłeś kiedyś głodny? Wracając z polowania? A czy musiałeś prosić o jedzenie kogoś innego niż sługę, który obnosi półmisek wokół stołu? I prywatna praktyka lekarska. Wbrew pozorom wiele może zrobić obrotny młody człowiek dla rozwijającego się szybko miasteczka. Dla takiej małej społeczności, która go przyjęła. Rodzina. Obowiązek. Najlepszy lekarz na Śląsku. Poeta z Bożej łaski. Jedna recepta może uratować życie, żaden wiersz tego nie zrobi. Powinieneś pracować! Jeszcze więcej niż teraz, bo po

wsiach są setki chorych, którymi zajmują się baby znachorki albo w ogóle nikt.

Scheffler siedzi na podłodze, wodząc oczyma za Drugim Schefflerem. Ten biega, skacze, krzyczy

Tak, to ja, to ja to ja! Ja chciałbym wystąpić w tym teatrze w głównej roli! Jest książę i księżna, nadworny lekarz i kapelan, a czy ktoś już obsadził stanowisko błazna? Doktor Scheffler wynalazł lek o nazwie Monopol Na Prawdę, po dwadzieścia trzy talary od funta! Lek sprzedaje się świetnie w kraju i za granicą, ale nikt nie wie, co się stało z szacownym wynalazcą! Poszukiwany, żywy, albo martwy! Chcesz miłości – a ja mówię: powywieszać drani! Niech na każdej latarni oleśnickiej wisi jeden protestant, a Freytag niech wisi na wieży kościelnej! Jak oni śmieli tak mnie zranić! Na stos! Zemsta jest rozkoszą bogów! Ale będą mieli miny! Księciu szczerka opadnie! Auuuuu!!! Światło w zachodniej wieży! Światło w zachodniej wieży! Dylizans do Wielkiego Świata odjeżdża każdego poranka sprzed oberży na rynku! Przecież ty się sam siebie wstydzisz! Boże, myślisz, co by było, gdyby teraz ktoś otworzył drzwi, wszedł i go zobaczył! Wszyscy kochali i podziwiali starego Franckenberga! Ale on był tylko jeden, jeden był, o! Doktor wystawił zapotrzebowanie na nowego siebie, nowy lepszy model, ale jeszcze nie rozpatrzyli, jeszcze nie przyjęli, che, che! Na razie opróżnił cały dzban wina i to jest jego największe dzisiejsze osiągnięcie! Uuu!!!

Wybiega na środek i krzyczy w stronę publiczności

I co, teraz to pewnie myślicie, że książę Nimrod to wstrętny tyran i krwiożerca, Hering to kutwa i naciągacz bez wstydu, Kurtyzana się puszcza, Zuzanna jest słodką idiotką, doktor Brückner jest, hm, uzależniony od seksu, a Dirix ma komputer zamiast mózgu – a tymczasem tak nie jest! Nie jest! Przeczytajcie sobie w książkach! Tyle tu książek! On to wszystko wymyślił!

Pokazuje palcem na Schefflera

On, on to wymyślił! Jeszcze nigdy Oleśnica nie miała tak szacownego i oświeconego księcia! Zdrada nadwornego medyka, któremu ufał, jak bratu! Pierwsze strony gazet! Freytag umie dobrze mówić o zmarłych wrogach, a przeczytajcie sobie tego tutaj późne pisma polemiczne! Pięćdziesiąt pięć sztuk! Każdy kij ma dwa końce! Tralala! Denuncjuję go! Pogrążę go w waszych oczach! Straci wasz szacunek! Nigdy nie miał dziewczyny, a w szkolnym teatryku zagrał raz słowika! Matka mu wcześniej zmarła, bo go miała dosyć! Niby Polak, a nigdy w życiu nie

wymówi słowa „gżegżółka”! Książę jest Niemcem, a lepiej mówi po polsku niż ty! Raz wlał swojemu niepełnosprawnemu bratu, jak go nikt nie widział! Takie są jego wewnętrzne demony, taka jest cała prawda, a nie jakaś tam, tego, półprawda! Przez ciebie płynie strumień światłości, ale nie może się przebić przez te pokłady ciemnoty i wewnętrznego oporu! Rzeka podziemna! Szlachcic z Bożej łaski herbu Dwie Wieże! Nawet na łożu śmierci nie odda rodowego sygnetu i będzie w nim paradował na Sądzie Ostatecznym, goły, ale przystrojony! I będzie mi tu z siebie robił męczennika! Śmieszny jest, nie? Pojutrze będzie błagał księcia o litość! Nie wierzcie mu! On nie jest lepszy od was! Nie powinniście mu przyznawać żadnego autorytetu!

Wraca do Schefflera i staje nad nim

Widzisz, mnie wierzą, nie tobie! Nie możesz tak po prostu mnie zanegować i udawać, że nie istnieję! Zjem cię! Jestem większy! To ja jestem tobą, a nie ty mną! Nie boję się ciebie! Tylko spróbuj! Aua, to boli! Co to jest? Teraz już wszyscy znają prawdę! Hurra, niech żyje prawda!

SCHEFFLER

Wstając powoli i siadając na krześle Franckenberga

To akurat brzmi całkiem sensownie.

DRUGI SCHEFFLER

Podkakując i wyciągając palec w jego stronę

Nie... tylko nie próbuj nikomu wmawiać, że nie istnieję!

SCHEFFLER

Wyjmując chustkę i wycierając nią nos

Ani mi to w głowie.

DRUGI SCHEFFLER

Nawet nie próbuj mi zaprzeczać!

SCHEFFLER

Czy ja ci zaprzeczam?

DRUGI SCHEFFLER

Do widowni

Słyszycie??? Słyszycie wszyscy!? Przyznał się! Do wszystkiego się przyznał!

Do Schefflera

Nienawidzisz mnie teraz, prawda? Musisz mnie nienawidzić! Chciałbyś mnie zniszczyć, wdeptać w ziemię, zatrzeć ślady, tańczyć na moim grobie – co???

SCHEFFLER

Bynajmniej.

DRUGI SCHEFFLER

Bynajmniej? Coś słabo! Nie wierzę! Teraz w ich oczach będziesz nikim! Teraz ty umrzesz, a ja będę żył wiecznie, ha!

SCHEFFLER

Obawiam się, że to nie do końca tak.

DRUGI SCHEFFLER

Kłamiesz, wydałeś mi wieczną wojnę, wstępując na mistyczną drogę przysięgłeś unicestwić swoje ego!

SCHEFFLER

To podstawowy błąd.

DRUGI SCHEFFLER

Tak, to ja, twój podstawowy błąd, twój podstawowy błąd! Bóg cię stworzył,

żebyś mu przynosił chwałę, a ty mu przynosisz wstyd! Ja to odkryłem, ja! Ja ci zawsze powiem, kim i czym ty jesteś!

SCHEFFLER

Kimkolwiek i czymkolwiek jesteś, wiem, że jesteś częścią mnie i akceptuję cię bez warunków.

DRUGI SCHEFFLER

Do widowni

On kłamie! Łże w żywe oczy!

SCHEFFLER

Nie, mówię samą prawdę. Może mi się kiedyś uda cię zrozumieć i pokochać tak, jak cię kocha Bóg. Na razie zrobiłem pierwszy krok – zaakceptowałem twoje istnienie, przyznaję się do ciebie.

DRUGI SCHEFFLER

Nieeee! Nie rób tego! To boli! Ja nie chcę!

SCHEFFLER

Akceptuję cię i przyjmuję cię jako część siebie.

DRUGI SCHEFFLER

Nie chcę! Stracę swoją odrębność! Nie będę czymś osobnym! W ogóle nie będę! Nienawidzę cię! Robisz mi krzywdę! Jesteś szurnięty! Żaden człowiek nie może zaakceptować prawdy o sobie, cały proces życiowy, funkcjonowanie świata, wszystko opiera się na wypieraniu tej prawdy!

SCHEFFLER

Wstaje i otwiera ramiona w stronę Drugiego Schefflera

Taki jaki jesteś, jesteś częścią mnie.

DRUGI SCHEFFLER

Nieee!!!!!!!!!!!! Nieee!!!!!!!!!!!!

Wpada w ramiona Schefflera i znika, wchłonięty. Światło gaśnie.

SCENA XI

Światło się zapala. Pokój jest pełen ludzi – Thomas, Kurtyzana, Dzieweczka, Hering, Dirix, pastor Freytag, opat Rosa, Pokojowa. Jedni chodzą nerwowo, inni przysiedli na wolnych krzesłach, ktoś podpira ścianę. Dzieweczka niespokojnie kręci lok. Stojący obok kominka Scheffler podnosi głowę i rozgląda się zdumiony.

KURTYZANA

Wygląda na to, że wszyscy mamy z tobą kłopot. Czy nie mógłbyś? W imieniu całej ludzkości i większości ludzi?

Scheffler nie odpowiada. Wbiega dziennikarz z mikrofonem, profesjonalnie zaafektowany

DZIENNIKARZ

Państwo wybaczą, chciałbym państwa zapytać o opinię na temat: „Dlaczego decyzja doktora Schefflera nas obraża?”

Zwraca się do Kurtyzany

Może najpierw panią poproszę o krótką wypowiedź?

KURTYZANA

Po chwili namysłu

Bo się wtedy nie potwierdzi moja wizja świata.

DZIENNIKARZ

Serdecznie dziękuję – a pani?

Podchodzi do Dzieweczki i podsuwa jej mikrofon

DZIEWECZKA

Wciąż kręcąc lok

Bo on będzie nieszczęśliwy. Jak mu się nie uda, będzie nieszczęśliwy. A ja nie będę mogła przez to spać.

DZIENNIKARZ

Dziękuję bardzo – a pan?

Zwraca się do Brücknera

BRÜCKNER

Bo kiedy na niego patrzę, to sobie myślę: „Świnia jesteś, Brückner, i tyle”. A to tak brzmi, jakby on to mówił.

DZIENNIKARZ

Do Dirixa

Chciałbym też usłyszeć opinię pana sekretarza?

DIRIX

Trzeba powstrzymać to szaleństwo, zanim znajdzie tysiące zwolenników!

DZIENNIKARZ

Serdecznie dziękuję – a pastor?

FREYTAG

Bo to ja będę odpowiadał za duszę tego heretyka na wielkim sądzie!

HERING

Przechylając się przez ramię pastora

Bo on nie jest moim synem! Ja zawsze chciałem mieć syna, a tymczasem jego ojciec, zamiast się nim cieszyć, położył się i umarł.

DZIENIKARZ

Rozumiem. A czy opat chciałby coś dodać?

OPAT ROSA

Bo kiedy mistyk twierdzi, że rozmawia z Bogiem, to nigdy nie jesteśmy pewni, czy rzeczywiście rozmawia z Bogiem, czy z samym sobą. On też tego nie wie. A potem prosty lud bierze to wszystko tak, jak jest napisane.

POKOJOWA

Przepychając się do przodu

A kto nas będzie leczył?!

DZIENNIKARZ

Do publiczności

Jak sami słyszymy, głosy nie są podzielone. Nasi respondenci nie przychylają się do decyzji doktora. Co na to najbardziej zainteresowany?

Podsuwa mikrofon Schefflerowi

Czy wciąż pan uważa, panie doktorze, że pana decyzja jest słuszna?

Anioł powstaje ze swojego krzesła, zajmuje miejsce przed Schefflerem i pokazuje mu zmiętą kartkę wyjętą z rękawa

SCHEFFLER

Dopiero, kiedy ją podejmę, będę mógł odpowiedzieć na pana pytanie. Bo dopiero wtedy będę wiedział.

Światło gaśnie i po chwili znów się zapala – punktowy promień oświetla Schefflera, który spał z głową na stole i nagle zrywa się przerażony, rozglądając się nieprzytomnie. Powoli dochodzi do siebie. Światło rozprzestrzenia się stopniowo na boki i widzimy po obu stronach stołu doktora dwóch piszących mężczyzn, korzystających z jednego kalamarza na środku stołu. To św. Tomasz z Akwinu i Marcin Luter. Scheffler przygląda się im zafascynowany.

ŚW. TOMASZ Z AKWINU

Stopniowo podnosząc głos od szeptu, nie przestając pisać

Sed quia hoc videtur repugnare documentis sacrae Scripturae, Rabbi Moses, Iudaeus, volens utrumque concordare, posuit quod Angeli, secundum quod dicuntur substantiae immateriales, multiplicantur secundum numerum motuum vel corporum caelestium, secundum... Aristotelem. Sed posuit quod Angeli in Scriptura dicuntur etiam homines divina annuntiantes; et iterum virtutes rerum naturalium... quae Dei omnipotentiam manifestant. Sed hoc est alienum a consuetudine Scripturae, quod virtutes rerum irrationabilium Angeli nominentur. Unde dicendum est quod etiam Angeli secundum quod sunt immateriales substantiae, in quadam multitudine maxima sunt, omnem materialem multitudinem excedentes. Et hoc est quod dicit Dionysius, „multi sunt beati exercitus supernarum mentium, infirmam et constrictam excedentes nostrorum materialium numerorum commensurationem”. Et huius ratio est quia, cum perfectio universi sit illud quod praecipue Deus intendit in creatione rerum, quanto aliqua sunt magis perfecta tanto in maiori excessu sunt creata a Deo. Sicut autem in corporibus attenditur excessus secundum magnitudinem, ita in rebus incorporeis potest attendi excessus secundum... multitudinem...⁶

Nagle łamie się końcówka pióra. Tomasz rozgląda się bezradnie, starając się, by myśl mu nie uciekła – wtedy Marcin Luter podaje mu swoje. Tomasz kłania się

Gratias tibi!

⁶ Św. Tomasz z Akwinu], *Divi Thomae Aquinatis ordinis praedicatorum doctoris angelici a Leone XIII p. d. gloriose regnante catholicorum scholarum patroni coelestis renundati. Summa theologica*, t. I, Rzym 1886 – 1887, s. 403.

Marcin wyciąga z sakiewki drugie pióro i wraca do pisania, podobnie jak Tomasz. Scheffler zwraca się w drugą stronę. Głos Marcina stopniowo podnosi się od szeptu.

MARCIN LUTER

Am anfang schuff Gott Himel vnd Erden. Vnd die Erde war wüst vnd leer vnd es war finster auff der Tieffe. Vnd der Geist Gottes schwebet auff dem... Wasser. Vnd Gott sprach: Es werde Liecht. Vnd es ward Liecht. Vnd Gott sahe... das das Liecht gut war. Da scheidet Gott das Liecht vom Finsternis vnd nennet das liecht Tag vnd die finsternis Nacht. Da ward aus abend vnd morgen der erste Tag. Ja... Vnd Gott sprach: Es werde eine Feste zwischen den Wassern vnd die sey ein Vnterscheid zwischen den Wassern.

Luter zastanawia się dłuższą chwilę

Da machet Gott die Feste vnd scheidet das wasser vnter der Festen von dem wasser vber der Festen. Vnd es geschach also. Vnd Gott nennet die Festen Himel. Da ward aus abend vnd morgen der ander Tag. Vnd Gott sprach: Es samle sich das Wasser vnter dem Himel an sondere Örter, das man das Trocken sehe. Vnd es geschach also. Vnd Gott nennet das trocken Erde vnd die samlung der Wasser nennet er Meer. Vnd Gott sahe das es gut war...⁷

Głos Marcina cichnie. Scheffler sięga po leżącą przed nim księgę, bierze pióro, macza je w kałamarzu i zaczyna pisać, wypowiadając słowa na głos:

SCHEFFLER

Ciężarny jestem Bogiem: duch jego się unosi
i w duszy mojej Bóg prawdziwe życie rodzi ⁸.

Bolejesz, że stworzenia niosą ci udrękę...
...jak to, wszak do Boga mi wskazują ścieżkę ⁹.

Światło gaśnie całkowicie.

---

⁷ *Die Bibel. Die Ganze Heilige Schrift des Alten und Neuen Testaments*, in der deutschen Übersetzung von d. Martin Luther, Prisma Verlag, Gütersloh 1987, s. 9.

⁸ Angelus Silesius, *op. cit.* s. 70.

⁹ *Ibidem*, s. 71.

SCENA XII

Na scenie panuje absolutna ciemność. Wchodzą Reżyser i Autorka z latarkami, rozglądając się wokół

REŻYSER

Nie, stanowczo, proszę nie wprowadzać Boga na scenę. To by nam zaburzyło tradycyjną strukturę moralitetu. Ja wiem, że teraz robi się i pisze rzeczy dziwne, ale w każdym szaleństwie musi być co najmniej jedna metoda.

AUTORKA

Źle mnie pan zrozumiał. Chciałabym, żeby w tym była jakaś wielkość, jakiś symbol, coś...

REŻYSER

Kiedyś spotkałem fotografa, który powiedział „Najlepszych zdjęć się nie robi”. Uderzająca zbieżność z moim własnym życiowym mottem. Najlepszych scen się nie pokazuje.

AUTORKA

Pan ma dość oryginalne poglądy.

REŻYSER

Bo one nie wychodzą. A pani jest nadmiernie emocjonalna. Wciela pani w siebie główną postać, a to rola aktora, a nie autora.

AUTORKA

Nigdy pana to nie kusilo? Zrobić coś takiego, żeby nam nie umknęła?

REŻYSER

Kto, u licha?

AUTORKA

Światłem latarki pisze na suficie słowo „prawda”

Prawda.

REŻYSER

Gdyby chciała pani pokazać prawdę, musiałaby pani wynaleźć wehikuł czasu i cofnąć się o kilkaset lat z cyfrową kamerą i kompletem zapasowych baterii w kieszeni. Albo zainteresować sobą Discovery Channell. Oni tam robią bardzo precyzyjne rekonstrukcje historyczne. Ja reżyseruję sztuki teatralne.

AUTORKA

Nie rekonstrukcja. Ja wiem, że muszę pokazać to coś. To coś niewyraźalne. Tego nie zrobię przy pomocy umysłu. Można to zrobić tylko z jednej duszy do drugiej. Tylko dusze się komunikują. Umysły odbijają się w sobie jak lustra.

REŻYSER

Na stronie

Nawiedzona morrrwa.

AUTORKA

Mam! Wiem! Musimy zrobić to samo! Musimy się zrzec wszystkich zysków z tego przedstawienia i przekazać je na cel charytatywny!

REŻYSER

Oslupiały, waląc się dłonią w udo

Masz! Wiedziałem, że prawda może zabić! Już mi ciśnienie podskoczyło! Czy pani na głowę upadła?!

AUTORKA

Nie.

REŻYSER

Ale my nie jesteśmy *angeli silesii*, my musimy jeść, opłacić mieszkania, mamy raty, kredyty, przeżyć do pierwszego... Pani pewnie ma jakieś inne atrakcyjne zlecenia, ale to prowincjonalny półamatorski teatr, daj pani spokój!

AUTORKA

Niech pan mi pozwoli porozmawiać z aktorami i obsługą przedstawienia...

REŻYSER

Na pewno uśmieją się po pas. Pani naprawdę...

Dzwoni telefon komórkowy w jego kieszeni

... ja zresztą też zaraz oszaleję i będzie pani mogła napisać o mnie kolejną sztukę.

Odbiera

Słucham?

AUTORKA

Zmierzając w jego stronę

To pan Piątek? Można?

REŻYSER

Zaraz, chwila...

Cofa się i nagle potyka się o zwój kabli, komórka wyslizguje mu się z dłoni i podjeżdża pod nogi Autorki, która zatrzymuje ją obcasem i podnosi.

AUTORKA

Do telefonu

Pan Krzysztof Piątek? Mógłby pan poprosić na scenę całą załogę? Wiem, że jeszcze nie poszli do domu. To pilne. Dobrze. Czekam.

REŻYSER

Niechże mi to pani odda! No i dobrze, jeśli zamierza się pani skompromitować publicznie, będzie pani wiedziała, jak się czuje reżyser, którego przedstawienie na premierze zrobiło klapę!

Autorka oddaje telefon, tymczasem wchodzi Oświeceniowiec z widowni z latarką w ręku, Reżyser do telefonu

Krzysiek, zadzwoń za chwilę, bo akurat przyszedł Sylwek...

OŚWIETLENIOWIEC

Wchodząc po schodach

„Ciemno wszędzie, głucho wszędzie...”¹⁰

REŻYSER

Sylwek, zmiłuj się, jak to się jeszcze bardziej przeciągnie, nie zdążę do dentysty!

OŚWIETLENIOWIEC

Bo za dużo przykaliście i, o, się zrobiło.

Podchodzi do tablicy rozdzielczej i zaczyna przy niej manipulować

Kto mi tu, cholera jasna, napisał „I love you” i jeszcze serduszko jakieś nasmarował...?!

---

¹⁰ A. Mickiewicz, *Dziady*, cz. II, IV i I, (tekst i przypisy na podstawie: A. Mickiewicz, *Dziela*, t. III: *Utwory dramatyczne*, oprac. S. Pigoń, Warszawa, Czytelnik, 1955), Warszawa, Czytelnik, 1973, s. 15 i nn.

REŻYSER

Nie ja.

AUTORKA

Podchodząc do Oświetleniowca

Czy ja mogę panu przeszkodzić?

REŻYSER

Aha. Sylwek, pani chce uszczęśliwić świat proponując nam, żebyśmy cały dochód z przedstawienia oddali na fundusz charytatywny. Więc teraz grzebiesz w tym za friko – nie włącz się w obwód z wrażenia!

OŚWIETLENIOWIEC

Do Autorki, która stanęła obok, dość roztargniony, grzebiąc przy tablicy

Tak? Dobrze. Może na hospicjum? Moja ciotka jest w hospicjum.

REŻYSER

Łapiąc się za głowę

Rany boskie...

AUTORKA

Dziękuję bardzo.

OŚWIETLENIOWIEC

Robiąc krok w tył

Dobra, powinno już hulać, jeszcze tylko coś sprawdzę...

Odwraca się i schodzi ze sceny

REŻYSER

Po dłuższej chwili

Wie pani co... chyba się jednak pożegnamy.

AUTORKA

Niech pan mi da szansę.

REŻYSER

Może następnym razem?

AUTORKA

Ja jestem bardzo ciekawa, co się dalej będzie działo. Pan nie?

REŻYSER

Ani trochę.

AUTORKA

Jak można być artystą bez ciekawości?

REŻYSER

A jak można być artystą bez kontraktu?

AUTORKA

Niech pan chwilę poczeka!

REŻYSER

Wyciąga telefon, wybiera numer i przykłada sobie do ucha

Tie...

Wszystkie reflektory na scenie włączają się na trzy sekundy i gasną

Pani jest, pani jest... niedojrzała!

Autorka prycha w kulak śmiechem, Reżyser do telefonu

Krzysiek? Wiesz co, zdecydowałem, że koniec na dzisiaj, niech wszyscy idą do domu. Że co? Jakie hospicjum? Na hospicjum? Kto... wszyscy się zgadzają?! Co ty opowiadasz? Co?!

Opuszczając rękę z telefonem

Przepraszam, czy pani praktykuje czarną magię?

AUTORKA

W żadnym razie.

REŻYSER

No to jak pani to zrobiła? Takie rzeczy się nie zdarzają.

AUTORKA

Ja nic nie zrobiłam, ja tylko patrzyłam, jak to się wszystko dzieje. Pamięta pan – wydarzenie potrzebuje podmiotu obserwującego, żeby była pewność, że zaistniało...

REŻYSER

Ja TEŻ patrzyłem, jak to się wszystko dzieje.

AUTORKA

To widocznie ja patrzyłam bardziej.

Zapalają się światła, wchodzi ubrane do aktu drugiego postacie i zajmują swoje miejsca na scenie. Reżyser i Autorka wycofują się za kulisy.

AKT DRUGI

Scena przedstawia salę audiencyjną oleśnickiego pałacu. Na tronach zasiadają książę i księżna, całe pomieszczenie pełne jest ludzi. Widać Heringa, pastora Freytaga, Dirixa, Thomasa Brücknera, opata Rosa, pastora Seitela, pastora Bocka, Kurtyzanę, Dzieweczkę, Pokojową, wokół dworzanie, mieszczanie, gwardia książęca, dwaj studenci. Wchodzi Scheffler i zapada martwa cisza, spojrzenia wszystkich kierują się na niego.

KSIĄŻĘ

Głośno

Ostatnio nabrałeś niemilego zwyczaju doktorze, każesz nam na siebie czekać!

SCHEFFLER

Zdejmując nakrycie głowy i kłaniając się

Żywię nadzieję, że ten karygodny obyczaj nigdy już nie zirytuje waszej książęcej mości.

KSIĄŻĘ

Ja też. Przejdźmy do rzeczy. Wielebny pastor Freytag nie zgadza się z myślą przewodnią zbioru pieśni, który chciałeś wydać drukiem na Boże Narodzenie. W całości polegam na jego osądzie i proszę cię, żebyś na przyszłość zaniechał prawienia nam takich herezji.

SCHEFFLER

Myślałem, że wszyscy jesteśmy heretykami.

KSIĄŻĘ

Nie, doktorze, jesteśmy prawowierni.

SCHEFFLER

To tylko garść nabożnych pieśni o miłości do Boga – co tam może być niewłaściwego?

FREYTAG

Przyznaję, że można tam znaleźć bardzo wartościowe uwagi i głębokie przemyślenia... Ale są tam też treści niebezpieczne... tym bardziej niebezpieczne, jeśli się zważy, w jakim sąsiedztwie się znajdują. Ludzie lubią kolędy, ich serce lgnie do jasełek... nikt nie będzie się spodziewał węża ukrytego w sianie...

SCHEFFLER

Z całym szacunkiem, pastorze, nie jest to metafora wysokich lotów.

FREYTAG

I pomyśleć, że mówi to osoba, która zwykła przyrównywać Boga do pająków.

Słysząc oburzone szepty

SCHEFFLER

Pojmujemy Boga tylko przez przenośnie i porównania. Nikt nie jest w stanie pojąć Go dosłownie.

FREYTAG

Ale nie jesteśmy dzikimi poganami, skazanymi na wizje, sny i klechdy starych babek – jesteśmy ludem Księgi, dzięki niej nawet prostak może pojąć Boga na tyle, by się Go bać.

SCHEFFLER

Na tyle pojmują Go nawet demony! Człowiek ma sięgnąć wyżej, ma kochać!
Jego mieszkanie jest w sercu Boga, a nie u Jego stóp!

FREYTAG

Może pozwólmy, niech Bóg sam o tym decyduje...

SCHEFFLER

On tęskni za nami, On na nas czeka!

FREYTAG

Czeka na tych, którzy właściwie wypełnili swe życiowe zadania!

SCHEFFLER

Czeka na wszystkich, tak jak nam to było objawione!

FREYTAG

Na miłość Boga trzeba sobie zasłużyć!

SCHEFFLER

Miłość nie może być warunkowa, ona musi być za nic!

FREYTAG

To jaki byłby nasz sens bycia tutaj? Czemu nie urodziliśmy się od razu
w raju?

SCHEFFLER

Jesteśmy tu z własnej woli, aby odnaleźć Boga w labiryncie tego świata i nie
zgubić naszej miłości.

FREYTAG

Nie jesteśmy tu z własnej woli. Jesteśmy sługami, a dobry sługa nigdy nie działa z własnej woli!

SCHEFFLER

Ale jeśli sługa kocha swego pana, ich wola będzie jednym!

FREYTAG

Mówisz o aniołach, ja mówię o ludziach.

SCHEFFLER

Aniołowie już dokonali wyboru, my dokonujemy go w każdym momencie.

FREYTAG

Zawsze będę uważał, że stary Boehme powinien być pozostać szewcem...

SCHEFFLER

Zawsze mnie zdumiewa ten ogrom bezinteresownego gniewu, który prosta miłość ku Bogu nieci w niektórych osobach...

FREYTAG

Los Boehmego powinien być ostrzeżeniem dla postawionych wyżej od niego, nawet jeśli popularność jego nauk wygląda kusząco w oczach tych, którzy niezbyt są zadowoleni ze swojej egzystencji.

SCHEFFLER

Boehme wiele zrobił dla innych ludzi, szedł krok w krok za Chrystusem.

FREYTAG

Przypominam ci, że mówiąc o Chrystusie, mówisz o Bogu.

SCHEFFLER

O wiele łatwiej jest oddawać cześć Chrystusowi, niż Go naśladować...

FREYTAG

Rzeczywiście, godniej jest umrzeć i zmartwychwstać za ludzkość, niż budować kolejne świątynie.

SCHEFFLER

Po co od razu zaczynać od tego? Jezus robił dużo prostszych rzeczy – nawiedzał więźniów, pocieszał strapionych, bronił słabych, spotykał się z grzesznikami, przywracał zdrowie, oświecał umysły, nieustannie przez modlitwę zbliżał ku sobie ziemię i niebo... to chyba starczy, jak na początek.

FREYTAG

Ironicznie

Dziękuję za to pouczenie.

KSIĄŻĘ

Doktorze, chyba zacznę prosić pastora o udzielanie mi porad medycznych.

SCHEFFLER

Marcin Luter pragnął, aby o Bogu mógł mówić każdy, od króla po żebraka i od starca po dziecko. Nie tylko kler.

KSIĄŻĘ

Co jest dobre w czasach przemiany, nie zawsze pasuje do czasów ładu i stabilizacji.

SCHEFFLER

Podobnie jak zdrowy, pełnowartościowy posiłek do kostniejącego, zamierającego organizmu...

KSIĄŻĘ

Dość tego! Przywołuję cię do porządku, doktorze – jeśli pastor się rozchoruje, a ty przepiszesz mu kurację, winien ci będzie absolutne posłuszeństwo – i dokładnie na odwrót, twoja dusza jest zagrożona, jeśli chodzi o sprawy wiary!

SCHEFFLER

Moja dusza czuje się świetnie, książe, dziękuję za troskę. Przyszedłem tutaj, żeby powiedzieć coś ważnego.

KSIĄŻĘ

Niecierpliwie

Cóż takiego?

SCHEFFLER

Pragnąłbym prosić waszą książęcą mość o możliwość złożenia mojego urzędu i opuszczenia Oleśnicy. Zawsze pozostanę głęboko wdzięczny waszej książęcej mości za łaskę i życzliwość.

Zapada martwa cisza. Księżna zasłania sobie usta ręką

KSIĄŻĘ

Czemu chcesz nas opuścić? Za mało ci płacę?

SCHEFFLER

Nie książe, tu nie chodzi o pieniądze.

KSIĄŻĘ

Dostaniesz sto osiemdziesiąt talarów!

SCHEFFLER

Zawstydzasz mnie, książę! Nie będą mi już potrzebne zresztą.

KSIĄŻĘ

Co więc w ciebie wstąpiło?!

SCHEFFLER

Widziałem... widziałem... Widziałem drogę i chcę pójść dalej tą drogą.

KSIĄŻĘ

Jeśli ktoś inny proponuje ci lepsze stanowisko, przebiję jego ofertę.

SCHEFFLER

Tu nie chodzi o nowe stanowisko. Nie zmieniam pracy. Zmieniam wszystko.

KSIĄŻĘ

Dziwi mnie, że najpierw nie zapytałeś mnie o radę, doktorze.

SCHEFFLER

Nikt nie byłby w stanie mi doradzić ani odradzić. Zostałem powołany, wasza książęca mość.

KSIĄŻĘ

Ze wzrastającą irytacją

Proszę cię, nie wystawiaj na próbę mojej cierpliwości! Żądam, abyś pozostał w Oleśnicy do naszej dyspozycji, póki się nie namyślę i nie podejmę decyzji w tej sprawie!

SCHEFFLER

Nie mogę. Od jutra przechodzę na katolicyzm. Pragnę zrzec się całego majątku i zamieszkać przy klasztorze św. Macieja we Wrocławiu, jako opiekun medyczny szpitala prowadzonego przez braci.

Wszyscy cofają się o krok. Trzy minuty absolutnej ciszy

FREYTAG

Z furją

Kupili cię jezuici, tak?!

KSIĄŻĘ

Wstając powoli

No... muszę powiedzieć, że zrobiłeś na nas wszystkich wrażenie...

FREYTAG

Ruszając w stronę Schefflera

Za ile, Scheffler?!

SCHEFFLER

To już także nie będzie moje nazwisko. Postanowiłem, że odtąd będę nosił imię Angelus Silesius.

GŁOS Z TŁUMU

Anioł – Śląski... słyszałeś?

Śmiech

INNY GŁOS

Silesia?

SCHEFFLER

I Elisium.

KSIĄŻĘ

Czy ty sobie w ogóle zdajesz sprawę, co mówisz? Dlaczego chcesz to zrobić?

SCHEFFLER

Bo wierzę, że to będzie słuszne.

KSIĄŻĘ

Ale pamiętam jeszcze, jak co innego uważałeś za słuszne nie tak dawno temu!

SCHEFFLER

Kiedy mrówka przemierza posadzkę tej sali, nie widzi niczego innego niż nieustanna gra barw, ciemnych i jasnych, jaskrawych i delikatnych, intrygujących, ale pozbawionych jakiegokolwiek ład i znaczenia. Ale kiedy na suficie tej sali siada mucha, obdarzona ludzkim rozumem, widziałaby to, co my. Genialną mozaikę. Minerwę rodzącą się z głowy Jowisza po prawej i Europę uwożoną na grzbiecie byka po lewej. Mrówki też czasami miewają skrzydła. Właśnie mnie się to przydarzyło.

KSIĄŻĘ

Gdyby wszystkie mrówki miały skrzydła, nie istniałoby ani jedno mrowisko.

SCHEFFLER

Ale gdyby ich nie miały, nie byłoby dla nich przyszłości.

KSIĄŻĘ

Każdy żyje we wspólnocie, w której został postawiony, i ma wobec niej określone zadania. To ci próbuję powiedzieć. Jesteś Niemcem i powinieneś wspierać naszą wspólną sprawę.

SCHEFFLER

Tak naprawdę, wasza książęca mość, jestem w połowie Polakiem i czuję się Polakiem. I jestem głęboko świadom tego, że Bóg nie dostrzega naszych narodowości. Nie obchodzą go.

FREYTAG

To bluźnierstwo! To zdrada!

SCHEFFLER

Ale jeśli spotkają mnie jakiegokolwiek szykany, nie zawaham się odwołać do polskiego króla, jako jego poddany i syn polskiego szlachcica.

KSIĄŻĘ

Zapewne król polski wynagrodzi hojnie twoje służby.

SCHEFFLER

Nie wstępuję do niego na służbę. Będę służył bezdomnym i żebrakom.

FREYTAG

On jest słaby! Żaden z niego chrześcijanin, to chorągiewka na wietrze! Jutro ujrzymy w nim żyda albo muzułmanina! Sekciarz!

SCHEFFLER

Tak, przystanę do sekty pokoju i miłości. Przejadła mi się nienawiść i wojna.

KSIĄŻĘ

Nie wierzę ci! Nie jesteś lepszy od nas.

SCHEFFLER

Nie jestem.

KSIĄŻĘ

Chodzi nerwowo po sali, wszyscy ustępują mu z drogi

Zapewne zażadasz teraz ode mnie zaległej zapłaty?

SCHEFFLER

Nie, wasza książęca moc, jeśli mi wolno, poproszę tylko o jeden drobny favor...

KSIĄŻĘ

Słucham?

SCHEFFLER

Chciałbym cię prosić, żebyś uwolnił doktora Georgiusa Rumbauma z więzienia w zachodniej wieży i przywrócił mu posadę twojego nadwornego medyka.

Groza wśród tłumu

KSIĄŻĘ

Chwyta ze stołu ozdobny kryształowy puchar i roztrzaskuje go o ziemię

Wiesz, co cię może spotkać za twoją bezczelność?!

SCHEFFLER

Jeśli chcesz mnie skazać na śmierć, panie, uczyn to – a będę bliżej tego, co kocham i będę bardzo szczęśliwy.

FREYTAG

Podchodzi i z całej siły uderza Schefflera w twarz

Judaszu!

SCHEFFLER

Chwytając się za policzek.

Bóg ci to już przebaczył. Obym ja mógł to przebaczyć. I obyś ty przebaczył to sam sobie.

SEITEL

Do Freytaga

Podobno jesteś sługą Chrystusa, a zachowujesz się jak sługa arcykapłana!

FREYTAG

Każ go aresztować, wasza książęca mość, zanim ten wrzód pęknie i zatopi sobą całe miasto!

SEITEL

Nie pochwałam go podobnie jak ty i też uważam, że bardzo źle się stało, ale jeśli chce odejść, nie zatrzymuj go i nie wściekaj się jak papista, kiedy jego proboszcz zmienia wiarę i poślubia jego kuzynkę!

KSIĄŻĘ

To moje ostatnie słowo – podaj swoją cenę, a potem skończ tę niedorzeczność, rozejdźmy się w spokoju i zapomnijmy, że dzisiaj w ogóle istniało!

SCHEFFLER

Zmiłujcie się nade mną – przynosicie mi bogactwo, władzę, kontrolę, zaszczyty, sławę, kusicie mnie żądzą, wygodą, a mnie to już nie interesuje! Czuję się tak, jakbyście mnie zaprowadzili do pokoju dziecinnego pełnego zabawek i oczeki-

wali, że się tam czymś zajmę. A ja pamiętam, że i owszem, bawiłem się kiedyś tymi przedmiotami i nawet sprawiało mi to przyjemność, ale teraz pociągają mnie zupełnie inne rzeczy. I nikt mi ich tutaj dać nie może.

BOCK

To idź i szukaj swojego świętego Graala przez najbliższe pięćdziesiąt lat – po dziesięciu zapomnisz, jak wyglądał, a po następnych dwudziestu, że w ogóle był!

SCHEFFLER

Tak sądzisz?

BOCK

Groźnie

Uwierz mi, nie bez przyczyny ci to mówię! Ja też... widziałem... światło... ale już nie pamiętam za wiele. Jesteśmy w królestwie ślepców i nie ma tu jednookich, aby nam królowali!

SCHEFFLER

Też widziałeś światło – i ciągle jesteś tutaj.

BOCK

Nie waż się mnie osądzać!

SCHEFFLER

Od pół roku nie wydałem sądu o żadnym człowieku. Ale inni ciągle posługują się mną, by osądzać siebie.

Do księcia, kłaniając się

Wasza książęca mość, uniżenie proszę o zezwolenie na wyjazd.

KSIĄŻĘ

I cóż będziesz robił, na przykład, za tydzień od tej chwili?

SCHEFFLER

Zawsze gdzieś będzie coś do zrobienia, coś, czym powinienem się zająć. Dlatego chciałbym wyruszyć natychmiast.

KSIĄŻĘ

Przypominam ci jednak, że konia też otrzymałeś ode mnie.

KSIĘŻNA

Podnosząc się

Każ zaprząć moją karocę.

KSIĄŻĘ

Odwraca się do księżnej

Pani!?

KSIĘŻNA

Podchodząc

On uratował życie naszych dzieci.

SCHEFFLER

Do księżnej

Dziękuję, wasza książęca mość, i tak zamierzałem iść piechotą.

KSIĘŻNA

Do Wrocławia?

SCHEFFLER

Tam jest teraz moja prawda, a do niej można iść nawet pieszo.

KSIĄŻĘ

Idąc tak, między polami i lasami, będziesz wyglądał trochę dziwnie.

SCHEFFLER

Jeśli obiorę kierunek zgodny z moim wewnętrznym światłem, może się zdarzyć, że jacyś ludzie pójdą za mną.

KSIĄŻĘ

Jestem tobą głęboko rozczarowany, doktorze. Aha, przypomniałem sobie, że zdeponowałeś u nas w gotówce pewną sumę...

SCHEFFLER

Jeśli to nie ubliży waszej książęcej mości, pragnąłbym, aby tę sumę otrzymał w formie pensji ogrodnik Joseph. On zarabia tylko dwadzieścia osiem talarów rocznie. To stanowczo za mało.

KSIĄŻĘ

Nie poznaję cię, doprawdy! A może ktoś na ciebie czeka w tym Wrocławiu?

SCHEFFLER

Bóg.

SEITEL

Pamiętaj, że zobaczymy Boga dopiero na wielkim sądzie – i dla większości z nas nie będzie to radosne spotkanie.

SCHEFFLER

Dla mnie będzie.

FREYTAG

Nie chciałbym zabierać głosu na twoim pogrzebie. Przynajmniej to mnie ominię. Może.

SCHEFFLER

Może. Czekałbym pewnie na niego dłużej niż biedny Abraham.

FREYTAG

Do księcia, głośno

Niech idzie – i niech głosi swoje cherubiczne kazania polskim dziewczkom służebnym!

Śmiech

SCHEFFLER

Nie będę się już z tobą spierał, pastorze. Obaj mamy rację – i każdy na innym piętrze.

DIRIX

Jeżeli naprawdę chcesz wcielić w życie swój szalony plan, to rzeczywiście nie możesz tu pozostać. Na całym Śląsku katolikom nie wolno obejmować publicznych urzędów ani przynależać do cechu. Jeśli chcesz dalej służyć chorym jako lekarz, to lepiej przemyśl wszystko jeszcze raz, bo z twoich porad będą korzystać tylko współwięźniowie.

SCHEFFLER

Dziękuję ci za przyjacielską radę. Gdybym wszystkiego nie przemyślał, nie stałbym teraz tutaj.

KSIĄŻĘ

Z narastającym gniewem

Jestem tobą naprawdę rozczarowany. Nie potrafisz, jak widzę, wyjaśnić mi, co się stało. Wydawało mi się, że dobrze rządzą, że jestem łagodny wobec poddanych i sprawiedliwy wobec tych, którzy mi usługują. I że zasługuję na ich lojalność i przywiązanie, jeśli miłość to za duże słowo. Odbudowałem to zrujnowane księstwo. Odbudowałem to spalone miasto. Kiedy tu przyjechałem, w tych oknach nie było ani jednej szyby. Skąd możesz o tym wiedzieć, nie było cię tu wtedy. Po tych posadzkach stąpali chrześcijanie i żydzi, katolicy i protestanci, Niemcy i Polacy. Wydaje mi się, że dzięki mnie zyskałeś bardzo wiele. Wyrobiłeś sobie znakomitą renomę jako lekarz. Rozwinąłeś się przez te trzy lata...

SCHEFFLER

Nigdy tego nie zapomnę, wasza książęca mość.

KSIĄŻĘ

Podchodząc nagle i chwytając Schefflera za kłapy

Gdybyś nie wyleczył moich dzieci, nie wyszedłbyś stąd żywy!

Odrąca go i wraca na tron

FREYTAG

który od swojej ostatniej kwestii krążył niespokojnie po sali, teraz nagle odwraca się i zbliża się do Schefflera, który usiłuje doprowadzić do ładu poszarpaną odzież

Odwołuję to, co powiedziałem, wszystkie kalumnie pod twoim adresem, wszystkie docinki i krytyczne uwagi. Cofnę mój nakaz cenzorski, od jutra możesz sobie drukować wszystko, co ci się spodoba. Ja nie mogę... wziąć na siebie odpowiedzialności za twoje rozczarowanie, które popycha cię poza bramy zbawienia z powodu zadrażnionej ambicji... i Bóg wie, czego jeszcze!

SCHEFFLER

Zaszokowany, po chwilowym milczeniu

To najcięższa próba. Ale przeszedłem ją, pastorze. Gdybym przyjął twoją propozycję, potwierdziłbym twoje najgorsze zarzuty pod moim adresem.

FREYTAG

To idź i niech cię...

HERING

Niech idzie. To wariat.

KURTYZANA

I naprawdę wszystko chcesz rozdać?

SCHEFFLER

Nie. Zostawię sobie książki.

KURTYZANA

Chichocząc

Będziesz, doktorze, wyglądał dość zabawnie, chodząc po Wrocławiu z książką w roli listka figowego...

SCHEFFLER

Z uśmiechem

Wzrusza mnie twoja troskliwość, pani – ale nie przyszedłem tu nago, więc i nago nie wyjdę.

SEITEL

W ten sposób niewątpliwie doktor Scheffler zwróciłby na siebie publiczną uwagę, czego, jak się wydaje, tak bardzo pragnie.

Ogólny śmiech

SCHEFFLER

Tak naprawdę nie ma żadnego doktora Schefflera – jest tylko lustro, w którym się wszyscy przeglądadacie.

POKOJOWA

Przeciskając się do Schefflera, głośnym szeptem

Ja przepraszam najmocniej – czy doktor jest już może święty? Bo jeśli tak, to może pobłogosławiłby doktor ten krzyżyk dla mojego wnuka...

FREYTAG

Głupie katolickie zabobony!

OPAT ROSA

To nie ma nic wspólnego z katolicyzmem. To magia!

Pozostali żywo dyskutują i rozprawiają, oglądając się z niechęcią na Schefflera

SCHEFFLER

Do Pokojowej

Nie jestem bardziej święty niż wy, Margareto. Zamiast do mnie, lepiej pomódlcie się do Boga. On wam może pobłogosławi ten krzyżyk. Pewnie i waszego wnuka pobłogosławi, jeśli Go poprosicie.

MIESZCZKA

Z dzieckiem na rękę

Proszę, niech doktor weźmie na chwilę na ręce moje dziecko!

SCHEFFLER

Po co? I tak widzę, że ma niedowagę, jak na swój wiek.

MIESZCZKA

Ale ja tak bardzo doktora proszę!

SCHEFFLER

A czy nie sensowniej byłoby mnie zaprosić na ojca chrzestnego?

MIESZCZKA

A można? Można? O dzięki Ci, dobry Boże!

Próbuje pocałować Schefflera w rękę, ten jej ucieka

SEITEL

Ironicznie

Myślałem, że prosty lud cię tylko kanonizuje, doktorze, ale oni, jak widać, mierzą wyżej.

Do Schefflera podchodzą dwaj studenci

SCHEFFLER

Niech mierzą, a to jest widocznie nasze zadanie – być cierpliwą drabiną.

STUDENT

Przyjmie nas pan doktor na praktykę?

SCHEFFLER

Ale ja właśnie opuszczam tutejsze stanowisko lekarza...

STUDENT

Ale my nie chcemy studiować medycyny. Nam się to podoba, my chcemy to studiować. Jak się to nazywa?

FREYTAG

Trzeba go zamknąć, on jest jak pożar!

SCHEFFLER

Rozkładając ręce

Nie wiem, naprawdę, ale też nie miałem tego w programie studiów.

KSIĄŻĘ

Klaszcze w dłonie i zapada cisza

Trzymam się starej rzymskiej zasady, która mówi, że zawsze należy wysłuchać drugiej strony. Jest między nami katolicki autorytet.

Do opata Rosy

Niech opat zabierze głos w tej sprawie.

OPAT ROSA

Ja go na pewno nie będę zachęcał. Wybrał sobie arcytrudne zadanie. Jeśli upadnie, pohańbi i wiarę protestancką, i katolicką, i siebie, a wielu ludzi może utracić swoją nadzieję. Jeśli się załamie, może stracić wiarę w ogóle i żyć w wielkim lęku. Ale jeśli nie upadnie, jeśli wytrwa, swoją obecnością może zmienić świat na lepsze.

SEITEL

Niech idzie, jeśli uważa, że musi. Może rzeczywiście Bóg go powołał. My nie możemy tego ocenić. Poznamy po owocach. Ale żeby zatrzymał się jak najdalej stąd.

BOCK

Do Schefflera

Prędzej czy później, lampa zgaśnie, bo jej światło nie jest przeznaczone dla śmiertelnych oczu. I będzie ciemno, zimno i pusto. Wówczas dowiesz się o sobie bardzo przykrych rzeczy, bo wielki gniew i jeszcze większy strach zarosną różany ogród twojej duszy.

SCHEFFLER

Ogrody można pielnić, a po zimnej nocy przychodzi ciepły poranek.

HERING

Jaka to hańba dla rodziny! Uczciwej kupieckiej rodziny!!

BRÜCKNER

I dla całego lekarskiego cechu!

DIRIX

I dla naszego miasta...

KSIĄŻĘ

Wysłuchaliśmy wszystkich opinii i teraz, szanując dawną tradycję, chciałbym poddać rzecz pod głosowanie. Kto uważa, że doktor Johann Scheffler nie powinien przebywać dłużej pośród nas?

Podnoszą ręce wszyscy oprócz Księżnej, Dzieweczki, Studentów, Pokojowej i Mieszczki

POKOJOWA

My doktora we Wrocławiu odnajdziemy!

KSIĄŻĘ

Czy doktor Scheffler uparcie obstaje przy swojej decyzji?

SCHEFFLER

Tak, wasza książęca mość.

GŁOSY Z TŁUMU

Precz z nim! Pod pręgierz z nim!

KSIĄŻĘ

Ogłaszam, co następuje: jesteś, doktorze, osobą niepożądaną na naszym dworze, w mieście Oleśnica i na terenie całego księstwa.

GŁOSY Z TŁUMU

Wichrzyciel! Zdrajca! Kacierz! Na stos!

SCHEFFLER

Życzę ci, książę, błogosławieństwa Bożego i dziękuję za cały okres służby.

KSIĄŻĘ

Dziękuję. Żegnam.

Wzburzony tłum zaczyna napierać, ciska różnymi przedmiotami w stronę Schefflera

GŁOSY Z TŁUMU

Coraz liczniejsze

Heretyk! Świętokradca! Zaprzaniec!

DIRIX

Pomyślałby kto, że są aż tak wierni – a to tłum zwietrzył kozła ofiarnego.

DZIEWECZKA

Podbiega, wciska Schefflerowi sakiewkę i całuje go w policzek

Tego nie wolno rozdać, to prezent!

Księżę skinięciem przywołuje strażników, którzy ustawiają się po obu stronach Schefflera, by eskortować go do wyjścia i bronić przed tłumem. Scheffler kłania się księciu i księżnej, i powoli zdąża ku przodowi sceny, eskortowany przez strażę.

GŁOSY Z TŁUMU

Skandują

Złodziej! Morderca! Podpalacz! Opętany! Łapówkarz! Szarlatan! Dzieciobójca! Antychryst!

Przy wtórze wyzwisk Scheffler podchodzi do samej krawędzi sceny, gdzie straż zawraca, a wychodzą mu naprzeciw, z prawej i lewej strony Diabeł i Anioł. Anioł ścisną mu dłoń i wręcza czerwoną różę. Diabeł też ścisną mu dłoń i wręcza pudełko. Scheffler otwiera pudełko i wyskakuje z niego plastikowy diabełek na sprężynce. Diabeł chichocze.

SCHEFFLER

Stojąc na brzegu sceny i rozglądając się, szczęśliwy

No to w drogę!

Zbiega po schodach ze sceny, przechodzi do drzwi i opuszcza teatr. Skandowanie powoli cichnie – tłum powtarzał wciąż te same słowa – i zebrani na scenie zaczynają się zajmować swoimi sprawami. Z bocznych drzwi wychodzą Reżyser i Autorka

REŻYSER

Spoglądając na scenę

No... może złamię swoje zasady i dam pani tę szansę.

AUTORKA

Dzięki!

Przyskakuje do reżysera i całuje go w policzek.

REŻYSER

Babo!

Chce zrobić krok w tył, ale zmienia zamiar. Reżyser i Autorka wychodzą, opada kurtyna.

KONIEC

Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej
im. Angelusa Silesiusa
ul. Zamkowa 4, 58-300 Wałbrzych
tel. 074 641 92 26
e-mail: wydawnictwo@pwsz.com.pl

ISBN 978-83-88425-83-7